

Intermedia International e-Journal, Spring -June - 2017 4(6)

DOI NO: 10.21645/intermedia.2017.22

Submit Date: 30.04.2017

Acceptance Date: 14.06.2017

ISSN: 2149-3669

MİZAH ANLAYIŞININ YENİ HALİ “CAPS”LERİ “DÜNYA TARİHİNE YÖN VEREN KİŞİLER” ÜZERİNDEN OKUMAK

Reading “Memes” The New Sense of Humour Through “People That Shaped The World History”

Prof. Dr. Erdal DAĞTAŞ*

Anadolu Üniversitesi,
İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü,
Eskişehir

Arş. Gör. Ozan YILDIRIM**

Anadolu Üniversitesi,
İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü,
Eskişehir

Özet: Bu çalışmanın sorunsalı, dünya tarihine yön veren kişiler üzerine yapılmış capslerin katılımcı demokrasi ve kültüre ne yönde bir katkı sunduğunu tartışmaya açarak; capslerin, bu kişilerin tarih sahnesindeki değerini basitleştirip basitleştirmedini yorumlamaktır. Çalışmanın amacı ise, Türkiye’de “eğlence trolleri” olarak tanımlanan yeni medya kullanıcılarının yaratıcı dil pratiklerini ve caps üretimlerini inceleyerek; bu paylaşımların yaratıcı kültürü ve dolayısıyla katılımcı kültürü ve demokrasiyi destekleyip desteklemediğini sorgulamaktır. Bu bağlamda, “eğlence trollüğü”ne örnek oluşturan dünya tarihine yön veren kişiler üzerine üretilen *capsler* çözümlenmiş ve günümüz mizah anlayışındaki değişime de ayrıca vurguda bulunulmuştur. Çalışmada, Stuart Hall’un *çoklu okuma yöntemi* kullanılmış ve capsler *karşıt okuma* aracılığıyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Amaçlı örnekleme tekniği ile seçilen ve dünya tarihine yön veren *altı kişinin capsleri*, tarihsel ve toplumsal bağlam göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. *Dünya tarihine yön veren kişiler ise Alexander Graham Bell, Thomas Edison, Albert Einstein, Charles Darwin, Friedrich Nietzsche ve Karl Marx olarak belirlenmiştir.* Çalışmada incelenen capslere, *www.siralio.com* isimli web sitesinden ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, şu bulgulara ulaşılmıştır: İlk olarak, dünya bilim tarihine yön veren bu kişilerin katkıları sulandırılarak magazinleştirilmiş; bir başka deyişle, yapıbozumuna uğratılmıştır. Bunun için de post-modern söylemin temel özelliklerinden yararlanılmıştır. İkincisi, capslerdeki metinsel göstergelerin yorumlanması, yan anlamsal düzeyde gerçekleştirilmiştir. Üçüncüsü, remix estetiğinin kullanılmasıyla Türkiye’deki yerleşik halk kültürünün sözleriyle bilim insanlarının icatları ve teorileri arasında metinlerarası bir köprü oluşturulmuştur. Capslerdeki anlam inşası ise, eğlenceyi önceleyen mizahi bir dil, kelime oyunları ve post-modern biçemle yaratılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Web 2.0, post-modern kültür, katılımcı demokrasi, yaratıcı kültür, mizah, caps.

* edagtas@anadolu.edu.tr

** ozany@anadolu.edu.tr

Extended Abstract: The advancements in new communication technologies has transformed humour, and the language and content of humour along with many other things in daily life. This could be interpreted from both a positive and a negative perspective. Especially the creative humour constructed by the young population, who competently use the Internet technologies, produce creative content, and follow popular culture contents, has repositioned the current sense of humour. This actually is closely connected to the post-modern culture we are in that is defined as “the cultural logic of late capitalism”.

Today’s sense of humour, which is distinguished by its ironic language and mock-all attitude, is being positioned as the dissident humour that was prevalent in 1960s, and it is now rising as a hollow sense of humour. Currently, humour is built on entertainment and rapidly consumed just like everything else in capitalist societies. However, it is emphasised that a kind of resistance is realised through this sense of humour that depends on entertainment. In that sense, memes that are produced online emerge as significant examples in the discussion of participatory democracy and culture.

A meme today can be defined as an entertainment item in the form of captioned pictures or videos that spread quickly online. On social media there are numerous memes on a variety of topics. Politics, football teams, athletes, stars, antique paintings, famous philosophers, people that shaped the world history, popular culture contents and daily life could be given as some of the examples. Recently, memes on the pictures of people that shaped the world history attract attention. The main point of discussion here is that memes that depend on entertainment and rapid consumption may degrade the value of people who shaped the world history.

The problem of this study is to analyse whether memes devalue these people on the history stage by discussing what contributions memes make in terms of participatory democracy and culture. The aim of the study is to investigate the creative language practices and meme productions of the new media users who are defined as “entertainment trolls” in Turkey; and question whether this sharing fosters creative culture and hence participatory culture and democracy. In this framework, as examples of “entertainment trolls” memes on people that shaped the world history were analysed, and the transformation in today’s sense of humour was highlighted.

In the study, Stuart Hall’s multiple-reading technique was used and the memes were decoded and analysed. Purposeful sampling was used to gather the data from the memes made on six historical figures’ pictures; and the historical and social context was taken into consideration during the process. The selected historical figures that shaped the world history were *Alexander Graham Bell, Thomas Edison, Albert Einstein, Charles Darwin, Friedrich Nietzsche and Karl Marx*. The memes used in the study were taken from *www.siralio.com*. The website files and presents to its users the memes that are made on the people that shaped the world history.

The background of the study was presented under two headings. The first part highlighted the youth culture in the framework of the discussions regarding new communication technologies and web technologies along with participatory democracy and culture. Under the second heading, memes as important examples of entertainment trolls, and today’s language of humour and changing sense of humour were explored by paying attention to the basic features of post-modern culture.

In the analysis part, the basic features of post-modern culture were interpreted through the Internet memes. The features are as follows: (1) Deconstruction, (2) Intertextuality, (3) Remix culture/aesthetics (pastiche), (4) Wordplay, (5) Anonymity, (6) Humorous features in the context of irony, (7) the importance of connotation.

In conclusion, in relation to the memes that used inventors, positive scientists, and philosophers that shaped the history of science, these findings were reached: Firstly, the contributions of the people who shaped the world history of science were ridiculed and tabloided, in other words, they were deconstructed. To achieve this, the basic features of post-modern discourse were used. Secondly, the interpretations of the textual indicators were realised at a connotational level. Thirdly, with the use of remix aesthetics, an intertextual bridge was built between the common public discourse in Turkey and inventions and theories of the scientists. The construction of meaning in the memes were achieved with a humorous language that prioritised entertainment, wordplay and post-modern style.

In conclusion, it is controversial that through memes that are analysed in this study participatory democracy and culture could create a resistance in the context of opposing-hegemony. Moreover, it would be essential to conduct reception studies to verify this hypothesis and reach a conclusion.

Keywords: *Web 2.0, post-modern culture, participatory democracy, creative culture, humour, memes.*

Giriş

Günümüzde kullanıcı odaklı teknolojilerin gelişimiyle birlikte pek çok unsur değişikliğe uğramıştır. Özellikle internet, bireysel internet kullanıcılarının yaratıcılığına katkı yaparak içeriklerin farklılaşmasına neden olmuştur. İnternet içeriklerinin farklılaşması ve yayılması ise web 2.0 teknolojileri aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Bireysel internet kullanıcıları web 2.0 teknolojileri sayesinde kendi ürettikleri içerikleri özellikle sosyal ağ mecralarında kullanıma sokabilmektedir. Günümüzde kitlesel(leşmiş) bireysel iletişimin¹ yükselişi gerçekleşmiş olsa da bireysel internet kullanıcılarının ulaştıkları kişi sayısı sınırlı kalabilmektedir. Bu bağlamda, bazı internet sitelerinin üretilen bu yaratıcı ve farklı içerikleri kayıt altına alması önemlidir. Çünkü sözü edilen internet sitelerinin hem internet ortamlarında hem de sosyal ağlarda daha fazla takipçisi bulunmaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi, gündelik yaşamdaki pek çok şeyi dönüştürmesinin yanı sıra; mizah, mizah dili ve mizah içeriklerinin de değişmesini sağlamıştır. Bu durum hem olumlu hem de olumsuz anlamda değerlendirilebilir. Özellikle internet teknolojilerinin kullanımına hâkim olan, yaratıcı içerik üreten ve popüler kültür içeriklerini takip eden gençlerin ürettiği yaratıcı mizah, günümüz mizah anlayışının da farklı bir noktada konumlanmasını sağlamıştır. Bu durum, aslında içinde bulunulan “geç kapitalizmin kültürel mantığı” olarak tanımlanan post-modern kültürle yakından bağlantılıdır (Jameson, 1990).

Kaldı ki, daha çok ironik dilin ön plana çıktığı ve her şeyle alay etmek üzerine kurulan günümüz mizahı; 1960’lı yıllarda yaygınlaşan muhalif mizah gibi konumlanmamakta ve içi boş bir mizah anlayışı olarak yükselmektedir. Günümüzde mizah, kapitalist toplumdaki her şey gibi çabuk tüketilmekte ve eğlence üzerine kurulmaktadır. Hatta, eğlence üzerine kurulan bu mizah anlayışıyla belli bir direnişin gerçekleştirildiğine vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda, internet ortamlarında üretilen capsler² de katılımcı demokrasi ve kültürün tartışılması açısından önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Caps” kelimesi, gerçek anlamından uzaklaşmış ve gündelik yaşamda görüntülerin komik şekilde yorumlanması anlamına gelmeye başlamıştır. Günümüzde caps, argo anlamıyla “kapak” ve “kapak yapmak”

¹Sosyalleşen iletişimin yükselen formu olan kitlesel(leşmiş) bireysel iletişim, internet tabanlı iletişimle gelişmiştir. Bu iletişim, kitlesel bir iletişimdir. Çünkü, kişiden kişiye ağlarla ve internet bağlantısıyla küresel olarak izleyicilere ulaşmaktadır. Ağ toplumları ile beraber içerik dijitalleşmiş, sosyal yazılımlar gelişmiş, açık kaynak kodlu programlarla belge indirme ücretsiz hale gelmiştir. Özellikle web 2.0 teknolojisiyle birlikte içerik yeniden oluşturulmaya başlanmıştır. Castells’e göre, küresel ve yerel anlamda sürekli değişen bir anlam söz konusudur (Castells, 2007).

²Caps, köken olarak capture kelimesinden gelmektedir ve Türkçe’ye ekran görüntüsü olarak da çevrilebilir.

şeklinde de tanımlanabilir. Sosyal ağlar üzerinde pek çok konu üzerine yapılmış capsler bulunmaktadır. Siyasiler, futbol takımları, sporcular, yıldızlar, antik tablolar, ünlü düşünürler, dünya tarihine yön veren kişiler, popüler kültür içerikleri ve gündelik yaşam üzerine yapılan capsler buna örnek verilebilir. Özellikle son zamanlarda, dünya tarihine yön veren kişiler üzerine yapılmış capsler oldukça ilgi çekmektedir. Buradaki temel tartışma noktası ise, çabuk tüketim ve eğlence üzerine oluşturulan capslerin dünya tarihine yön veren kişilerin değerini düşürecek olması olasılığıdır.

Sözü edilen vurgu noktalarından hareketle, bu çalışmanın sorunsalı, dünya tarihine yön veren kişiler üzerine yapılmış capslerin katılımcı demokrasi ve kültüre ne yönde bir katkı sunduğunu tartışmaya açarak; capslerin, bu kişilerin tarih sahnesindeki değerini basitleştirip basitleştirmediğini yorumlamaktır.

Çalışmanın amacı ise, Türkiye’de “eğlence trolleri” olarak tanımlanan yeni medya kullanıcılarının yaratıcı dil pratiklerini ve caps üretimlerini inceleyerek; bu paylaşımların yaratıcı kültürü ve dolayısıyla katılımcı kültürü ve demokrasiyi destekleyip desteklemediğini sorgulamaktır. Bu bağlamda, “eğlence trollüğü”ne örnek oluşturan dünya tarihine yön veren kişiler üzerine üretilen *capsler* çözümlenmiş ve günümüz mizah anlayışındaki değişime de ayrıca vurguda bulunulmuştur.

Çalışmada, Stuart Hall’un *çoklu okuma yöntemi* kullanılmış ve capsler *karşıt okuma* aracılığıyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Amaçlı örnekleme tekniği ile seçilen ve dünya tarihine yön veren *altı kişinin capsleri*; tarihsel ve toplumsal bağlam göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Dünya tarihine yön veren kişiler ise Alexander Graham Bell, Thomas Edison, Albert Einstein, Charles Darwin, Friedrich Nietzsche ve Karl Marx olarak belirlenmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın kuramsal bölümü, genel olarak iki başlık altında oluşturulmuştur. Kuramsal bölümün ilk başlığı altında; yeni iletişim teknolojileri ve web teknolojilerinin gelişimi ile katılımcı demokrasi ve kültürü üzerine gerçekleştirilen tartışmalar çerçevesinde gençlik kültürüne vurgu yapılmıştır. İkinci başlık altında ise, eğlence trollerine önemli örnek oluşturan capsler, post-modern kültürün temel özellikleri göz önünde bulundurularak günümüzün mizah dili ve değişen mizah anlayışı irdelenmiştir.

1.1. Web Teknolojilerinin Gelişimi, Katılımcı Demokrasi ve Gençlik Kültürü

İnternet teknolojisi ve ortamları, *web 1.0* ile başlamıştır. Kullanıcının içeriğe müdahale edemediği, sadece pasif bir şekilde ekrandan önüne gelenleri izleyebildiği bu teknoloji günümüzde basit bir internet teknolojisi olarak görülmektedir. Kullanıcıların, içeriğe müdahale ettiği ve karşılıklı etkileşimin gerçekleştiği internet teknolojisi ise *web 2.0*’dir.

Web 1.0 teknolojisinde internet kullanıcısı, site sahiplerinin internet sitelerine koymuş oldukları içeriklerle yetinmek zorundaydılar. Bu durum ise sınırlı bir bilginin varlığını sürdürmesine neden olmaktadır. Web 1.0, büyük ölçüde bir okuma ve araştırma mecrası olarak değerlendirilmektedir. Web 1.0 ortaya çıktığı dönem için önemli bir teknoloji olsa da yalnızca teknolojiyle ilgilenen ve maddi açıdan iyi durumda olan insanların ilgilendiği bir oluşum olarak tanımlanmıştır. Web 1.0, mevcut düzen ve gündelik yaşam içerisinde sorunsuz bir ağırlık başlangıcı olarak görülmektedir (Laughey, 2010: 162-163). “Web 1.0 ortamı, sadece bilgiyi aramaya ve onu okumaya olanak tanımaktaydı. Üstelik web sayfaları çok az sayıda yazar tarafından, daha büyük sayıda okuyucu için yaratılmaktaydı” (Akar, 2010’dan aktaran Binark, 2012: 170). Kısacası, Web 1.0’in kullanıldığı dönemlerde web yayıncısı ile kullanıcılar arasındaki ilişki kullanıcıların çeşitli bilgileri okuması ve görmesinden ibaretti.

Web 2.0 teknolojisi ise ekonomik, sosyal ve ileri teknolojik eğilimleri biraraya getirmiş ve gelecek nesil için bir internet teknolojisi oluşturmuştur. Bu teknoloji, daha ileri düzeyde kullanıcıların katılımını sağlayan bir teknolojiye dönüşmüştür (Güler, 2011: 53).

Web 2.0 teknolojisi, “kullanıcı katılımının ön planda olduğu, işbirliğine dayalı ikinci nesil internet sistemini tanımlamaktadır. Getirdiği yenilikler ise zengin kullanıcı deneyimi, kullanıcı katılımı, dinamik içerik, metadata, açıklık, özgürlük ve kolektif bilinçtir” (Güler, 2011: 54). Web 2.0 ile yeni medyanın özelliklerinden biri olan “internet ortamında kullanıcı türevli içerik üretimi olanaklı hale gelmiştir” (Binark, 2012: 170). “Web 2.0’in demokratik yapısı, her tür metin, ses, video içeriğini, etiketi, yorumu karşılıklı değiş tokuş edebilen ve hem iç hem de dış grup sayfalarına bağlantı yapabilen çok büyük sayıdaki iş gruplarının (arkadaş gruplarının) yaratımlarıyla örneklendirilebilir” (Akar, 2010’dan aktaran Binark, 2012: 170). Bu bağlamda, günümüz mizah anlayışının içerik olarak yaratılması ve sunulması sırasında web 2.0 teknolojileri başat bir rol oynamaktadır.

Graham Meikle’ göre, Web 2.0 teknolojileri iki önemli kolaylık sağlamaktadır: “İlki, işbirliğiyle gerçekleşen, profesyonel olmayan gündelik yaratıcılık temelli içerik üretimi ve paylaşımı; ikincisi ise, kullanıcıların ürettikleri paylaşımların veri tabanına dayalı yeni iş modellerinin yaygınlaşması” (Meikle, 2016’dan aktaran Karataş ve Binark, 2016: 428).

Bununla birlikte, Web 2.0 teknolojisinin gündelik yaşama getirdiği çeşitli iletişim olanakları, yeni medya ortamlarında farklı kullanıcı tiplerinin oluşmasına neden olmuştur. Kullanıcılar, ürettikleri içeriklerle katılımcı demokratik kültürün bir örneği olmaktadır. Yakınsama tartışmaları içinde katılımcı kültür, “yaratıcı ifade” ve “yurttaş katılımı” için gerekli olan altyapıyı hazırlayan, bireyleri yaratmaları ve yarattıklarını başkalarıyla paylaşmaları yönünde destekleyen ve özellikle bireyler arasında toplumsal etkileşimi pekiştiren bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Jenkins vd., 2009: 5-6).

Yakınsamada temel olan içeriktir. Kuşkusuz, içeriğin dağıtımını sağlayan iletişim teknolojileri zaman içerisinde değişebilir. Kaldı ki, yakınsama, ne kadar gelişmiş olursa olsun medya dolayısıyla değil, kullanıcıların zihinlerinde ve diğer kullanıcılarla gerçekleştirdikleri toplumsal etkileşimde gerçekleşir (Akbaba, 2014: 50). Tam da bu noktada, “katılımcı kültür” olgusu ortaya çıkmaktadır. Eşdeyişle, katılımcı kültürün doğasını yaratıcı ifade, yurttaş katılımı, paylaşmak ve toplumsal etkileşim oluşturmaktadır. Ayrıca, katılımcı kültürün kendi içinde yaratıcılığı beslediği görülmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar, katılımcı kültürü besleyerek bireylerin yeni medya ortamlarında yaratıcı formlar oluşturmasını olanaklı kılmaktadır (Karataş ve Binark, 2016: 429). Bu bağlamda, çalışmanın konusunu oluşturan dünya tarihine yön veren *altı kişinin capsleri* de sözü edilen yaratıcı formlardan biri olarak değerlendirilmiş ve tartışmaya açılmıştır. Ne var ki, bu yaratıcı form yurttaşlara/nettaşlara gerçekten de katılımcı demokrasi ve kültür kavramlarını destekleyen yönde ciddi bir katkı sunmakta mıdır? Bu sorunun yanıtı, Christian Fuchs’ın, Henry Jenkins ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmaları merkeze çekerek yönelttiği eleştiriler göz önünde bulundurularak değerlendirilebilir.

Katılımcı kültürü “taftaların ve diğer tüketicilerin yeni içeriğin yaratılması ve yayılmasına aktif olarak katılmaya davet edildiği kültür” (2008: 331) olarak tanımlayan Jenkins’e göre katılımcılık, “ortak çalışma ve katılımcılığın yeni biçimlerini” (2008: 256) kapsar. Kaldı ki, “Web gittikçe tüketici katılımının bir sitesi haline gelmiştir” (Jenkins, 2008: 137).

T. H. Marshall’ın sınıflandırmasına göre, yurttaşlığın *sivil*, *siyasal* ve *sosyal* olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır³ (1965: 78-79). John Hartley, bu sınıflandırmaya *kültürel yurttaşlığı* da eklemiş ve bu olguyu

³ *Sivil boyut*, konuşma, düşünce ve inanç, örgütlenme, toplantı, gösteri, mülk edinme hakkı gibi bireysel özgürlükler için gerekli olan haklardan oluşmaktadır. *Siyasal boyut*, siyasal iktidarın kullanımına katılma hakkını içermektedir. *Sosyal boyut*

ilişkisel ve gelişen bir kimlik olarak tanımlamıştır. Toby Miller de kültürel yurttaşlığı, yirminci yüzyıldaki kimlik politikalarının zorunlu bir talebi olduğunu belirtmiştir. Hartley'in bu kavramsallaştırması, "kendin yap (*do it yourself*)" tartışmasını da gündeme getirmiştir. Kaldı ki, Hartley'e göre, "kendin yap yurttaşlığı, varolan birçok seçenekten, modelden, sunulan fırsatlardan bir kimliği biraraya getirme pratiğidir" (Meikle, 2016'dan aktaran Karataş ve Binark, 2016: 429). Bu anlamda, "kendin yap yurttaşlığı", tüketim üzerinden seçimleri ve yeniden üretimi açıklayan post-modern bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Öte yandan, Fuchs, "katılımcı kültür" gibi kavramların önemli bir sorununun; katılımcılığın, katılımcı demokrasi kuramına bağlı bir siyaset bilimi kavramı olarak kabul edilmesinde yattığını söylemektedir. Bu anlamda "katılımcılık" kavramının kaba kullanımından kaçınılması gerektiğini belirten Fuchs'a göre, "yeni medya çalışmaları, kavramın kullanımını katılımcı demokrasi kuramının [temel] unsurlarıyla ilişkilendirmelidir" (2016: 80) vurgusunda bulunmaktadır.

Oysaki, Jenkins için katılımcılık bireylerin ağ üzerinden buluşması, kolektifler oluşturması, içerik yaratması ve paylaşması olarak tanımlanabilir. Jenkins, bu anlamda katılımcılığı sadece kültürel olarak açıklar ve siyasi, ekonomi politik ve kültürel boyutlara sahip bir kavram olan katılımcı demokrasi kavramını görmezden gelir. Jenkins'in tanımı ve "katılımcı kültür" kavramını kullanım şekli, bu yüzden katılımcı demokrasi bakış açılarını yok sayar. Platformların/şirketlerin mülkiyeti, kolektif karar verme, kâr, sınıf, artı değerın sömürüsü ve maddi çıkarın bölüşümü hakkındaki sorgulamaları ise görmezden gelir (Fuchs, 2016: 81).

Ayrıca, Jenkins vd. (2009: 9); topluluk üyeliği, üretim, ortak çalışma ve paylaşımdan katılımcı kültürlerdeki faaliyetler olarak söz ederken *mülkiyet* kavramını ihmal etmişlerdir. Kaldı ki, Fuchs'a göre, gerek kullanıcılar gerekse Facebook, Google ve diğer platformların ücretli çalışanları bu şirketlerin işletme kararlarını belirlemede edilgen öznelerdir. Dolayısıyla, ekonomik karar alma sürecine katıl(a)mazlar ve sürecin dışında bırakılırlar⁴ (Fuchs, 2016: 81).

Tam da katılımcı demokrasi ve onun yarattığı kültürü yücelten söylemler karşısında, internet kültürünün ekonomi politikten bağımsız bir şekilde değerlendirilemeyeceğini vurgulamak yerinde olacaktır. İnternet atmosferi, büyük ölçüde şirketler tarafından mülk edinilir, denetlenir ve organize edilir. Ayrıca, sosyal medya bir kültür endüstrisidir.

Jenkins'in "katılımcı kültür" kavramı ağırlıklı olarak ifadeler, uğraşlar, yaratım, paylaşım, deneyim, katkılar ve hisler hakkındadır. Bu pratiklerin, sermaye birikimi tarafından nasıl etkinleştirildiği ve karşıt olarak sermaye birikimine bulaştığı konularıyla pek ilgili değildir. Fuchs, Jenkins'in günümüz kültürünün ekonomi politikini göz ardı eden indirgemeci bir kültür kavrayışını geliştirmeye eğilimli olduğunu şöyle açıklar: "Geniş katılımcı kültür kavramını ve onun internete olan etkilerini göz ardı ederek katılımcılık kavramını kültürel bir boyuta indirger. Kullanıcıları metalaştırarak ve sömürerek sermaye biriktiren şirketlerin egemen olduğu bir internet, katılımcı demokrasi kuramında kültürel ifadeler katılımcılığın bir ifadesi olamaz" (Fuchs, 2016: 83-84).

---

ise, ekonomik refah ve güven hakkından, toplumda geçerli standartlara göre yaşama hakkına kadar geniş bir haklar yelpazesini kapsamaktadır. Bu anlamda, tarihsel olarak *sivil haklar* 18. yüzyıl, *siyasal haklar* 19. yüzyıl ve *sosyal haklar* 20. yüzyıldaki gelişmelerin ürünüdür (Marshall, 1965: 78-86). 20. yüzyılın sonları ve içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl ise, *kültürel hakların* kazanımı konusunda mücadelelerin verildiği dönemi tanımlamaktadır.

⁴ Katılımcılık, "insanların kararların bir parçası oldukları ve kendilerini etkileyen yapıları denetleme ve yönetme hakları ve gerçeklikleri olması demektir. Haklar her zaman evrensel, tikelci değildir. Örneğin, eğer insan hakları yalnızca bazı insanlar için geçerli bazıları için değilse hiç de hak sayılmaz. Benzer şekilde, katılımcılık evrensel siyasal bir taleptir, Jenkins'in belirttiği gibi görece bir kategori değildir" (Fuchs, 2016: 82-83).

Öte yandan, Jenkins iddialarını popülere kültüre taşıyarak onun içindeki gizil direnişe önem verir. Bunu, katılımcı demokrasiyle ilişkilendirir ve aktif taraftarlığa vurgu yapar⁵ (2008: 12). Fuchs'a göre, eğer çalışmasındaki nesnesinin bir taraftarı olan araştırmacı aynı zamanda eleştirel "iç yüzleşmeyi/düşünümselliği" sürdürmeyi başarabiliyorsa böylesi bir taraftarlık sorun değildir. Örneğin, "Ben Simpsonlar, Monty Python, 3 WK Underground Radio veya Mogwai, Radiohead ve The Fall gibi grupların taraftarıyım, ancak bu programları izlemenin ya da bu grupları dinlemenin siyasi olduğunu düşünmüyorum" (Fuchs, 2016: 86).

Popüler kültür üzerine güncel birçok çalışma, araştırmacıların kendi taraftarlıklarını ve meta kültürüne olan sevgilerini rasyonalize etmek istedikleri izlenimi uyandırır. Bunu, kültürel metaların mantığının ve tüketiminin ilerleyen siyasi yönlerini tanımlamaya çalışarak yaparlar. Çalışma zamanlarını ve boş zamanlarını popüler kültürü tüketerek harcamaktan hoşlandıkları için bu davranışı siyasi direnişin bir biçimi olarak meşrulaştırmaya eğilimlidirler. O zaman siyasi hareketlerin daha riskli etkinlikleriyle uğraşmaya ya da onları desteklemeye gerek yoktur. Çünkü, popüler kültürün kendisi bir siyasi hareket olarak ilan edilmiştir (Fuchs, 2016: 86).

Bu konuda özellikle gençlerin merkezi iletişim aracı olan Web 2.0 tabanlı teknolojinin dolayısıyla üretilen içerikler, günümüz popüler/post-modern kültürünü ve gündelik yaşamın nasıl algılanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda, Web 2.0 teknolojisinin sağladığı göreceli özerklik ve özgürlükle genç özneler önemli olanaklar sunulduğu düşünülmektedir.

Küresel ve yerel düzeyde internete erişimdeki uçurum/eşitsizlikler paranteze alınmak koşuluyla bir yana bırakılırsa; Web 2.0 teknolojileriyle birlikte, sosyal ağ ve yeni medya kullanımının doğru orantılı şekilde arttığından söz edilebilir. Yeni medya ortamları, kendine özgü bir kültür oluşturmakta ve bu kültürün devamlılığını sağlamaktadır. Kültürler, iletişim ve dil dolayımı süreçlerden oluşur. "Bütün iletişim biçimleri, Roland Barthes ve Jean Baudrillard'ın bize yıllar önce öğrettiği [söylediği] gibi, göstergelerin üretimine ve tüketimine dayanmaktadır" (Castells, 2005: 497). Bu anlamda, yeni medya merkezli gelişen mizah anlayışı da bir gösterge olarak karşımıza çıkmakta, düz ve yan anlamlarıyla hem üretilmekte hem de tüketilmektedir. Özellikle, üniversite gençliği tarafından yoğun bir şekilde deneyimlenmektedir.

Gençlik dönemi, birçok birey için stresli bir dönemdir. Yaşanan bedensel gelişmelerle birlikte gençler, ev ve okul ortamlarında gerçekleştiremedikleri eylemleri farklı mecralarda gerçekleştirme arayışına girmektedirler. Gençlik, bu dönemde ailesiyle daha az zaman geçirmeye başlarken; yaşlılarıyla daha fazla etkileşim içinde bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, gündelik yaşamlarında da değişiklikler oluşan gençlerin, kitle iletişim araçlarını kullanım alışkanlıkları da farklılaşmaya başlamıştır. Bu dönemde, televizyon, radyo, sinema ve popüler müzik gençlerin yaşantılarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Lull, 2000: 43). Günümüzde, bu ürünlere internet ve yeni medya araçlarını da eklememiz yanlış olmayacaktır. Kaldı ki, gençler kendilerini bu araçlar ve bu araçların kendilerine sunmuş oldukları olanaklarla ifade etmeye başlamıştır.

Gençlik kültürü, bir altkültür grubu olarak da değerlendirilebilir. Altkültür grupları, her toplum için vazgeçilmez bir unsurdur. Bu grupların kendilerine özgü yaşam biçimleri vardır ve bu yaşam biçimleri içselleştirilmiştir. Altkültür gruplarının kendisine özgü bir kültür yansıttığından söz edilebilir (Doğan, 1994'den aktaran Arıkan vd., 2003: 6). Gençlik kültürü; yetişkin dünyasının üretici çalışmasına, rutin işlerine ve sorumluluklarına karşı ters orantılı değerler geliştirmeye başlamıştır. Gençlik; tüketim, serbest zaman

⁵ Jenkins, kendisinin "bu medya ürünlerinin birçoğunun sadece bir tüketicisi değil, aynı zamanda aktif bir taraftarı" olduğunu söylemektedir. Oturma odasının, çeşitli medya oynatıcı ve kaydedicileriyle, "büyük bir yığın video kaset, DVD ve CD, oyun kartuşu ve oyun kumandası" (2008: 12-15) ile dolu olduğunu belirtmektedir.

faaliyetleri vb. ile ilgili kendi değerlerini geliştirir ve genelde bu değerler yetişkinlerinkine göre farklı olmaktadır. Eşdeyişle, gençlik kültürünün bir genç grup tarafından paylaşılan inançlar, değerler, semboller ve eylemler kalıbı olduğunu söyleyebilmemiz mümkündür (Akan, 1994: 874). Bu açıdan, son yıllarda oluşan ve yükselen mizah anlayışının gençler arasında daha popüler ve anlaşılır olduğundan söz edilebilir.

Özetle, yeni iletişim ve web teknolojilerinin gelişimi bireylere önemli olanaklar sunmaktadır. Ayrıca, bireyler yaratıcılık ve yeteneklerini daha rahat şekilde sergileyebilmektedir. Günümüzde, yükselen ve farklı şekilde konumlanan mizah anlayışının oluşmasında da yeni iletişim teknolojilerinin katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle bilgiye kolay erişim, bazı program ve uygulamaların daha rahat ve masrafsız şekilde öğrenilmesini sağlamaktır. Böylece, oluşturulan mizahi içerikler yeni medya ortamında yayılabilmekte ve başta (üniversiteli) gençler olmak üzere internet kullanıcılarının erişimine sunulmaktadır.

1.2. Post-Modern Yaklaşım Çerçevesinde Değişen Mizah Anlayışı

Philip Smith, "post-modern" olanın boş kutusunun doldurulması gerektiğini ve bunun için de post-modern kültüre/topluma ilişkin herkesin üzerinde uzlaştığı bazı özellikleri kategorileştirmenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır: "(1) Kültür ve kitle iletişim araçları toplumsal yaşamda öncesinden daha güçlü ve önemli hale gelmiştir, (2) Ekonomik ve toplumsal yaşam, sanayi emeği aracılığıyla malların üretiminden çok, sembollerin ve yaşam tarzlarının tüketimi etrafında döner, (3) Gerçeklik ve onun temsili hakkındaki fikirler sorunlu gösterilir, (4) İmge ve mekân, kültürel üretimin düzenleyici ilkeleri olarak anlatı ve tarihin yerini almıştır, (5) Parodi, pastiş, ironi ve pop seçmeciliği gibi üslupla ilgili özellikler daha öne çıkmıştır, (6) Tüketim temelli kent alanı kırsal biçime hâkim olmuştur. Bu, ekonomik üretim etrafında düzenleniyor olmaktan daha çok, kendi temel dinamiği olarak eğlenceye, boş zaman koşuluna ve yaşam tarzı hizmetlerine sahiptir. Kapalı çarşılar, eğlence parkları ve çeşitli yerleşim kompleksleri bunun örnekleridir, (7) Melezlik, katı sınırlar ve sınıflandırmaların yerini almaya başlamıştır" (Smith, 2005: 290-291).

Günümüz toplumsal ve kültürel ortamına kabaca şekil veren bu özellikler çerçevesinde, "post-modern sanatın [kültürün], estetik sınırları alt üst eden, sanatın alanını, reklam imgelerini, televizyonun oldukça değişken mozaiklerini genişleten ve her zaman tüketim kapitalizmini çoğaltarak üreten, bölük pörçük ve eklektik özellikler" gösterdiğinden söz edilebilir (Kellner, 1993: 227). Kellner'ın bu vurgusu, internet merkezli yeni medya ortamları için de geçerlidir.

Sonuçta, modernizm "yüksek sanat"ın yasası ve bir parçası haline gelirken; post-modernizm pop art'da ve aynı zamanda dönemin mimarisinde, filminde ve edebiyatında görülebilen "anything goes" (her şey uyar) yollu bir popülist estetik sergilemiştir. Modernist sanatın büyük bir kısmı geleceğe yönelimliydi, yeni olanın karşısında coşkuya kapılıyor ve yeniliği hoşnutlukla karşılıyordu. Post-modernist sanat [kültür] ise, bütün bir sanat tarihinden seçilmiş stillerin, biçimlerin ve türlerin eklektik karışımları içinde eskiye olan nostaljik hayranlığı, yeninin karşısında büyülenmeyle kaynaştırdı. Ve modernist hareketin siyasal "avant-garde"ı en azından yadsıma ve anlaşmazlığı kutsayarak, sanat ve yaşamın dönüştürülmesi çağrısında bulunurken; post-modernist sanat [kültür] genellikle dünyadan olduğu haliyle zevk aldı ve mutlu bir şekilde estetik stiller ve oyunlar çoğulculuğuyla birarada yaşadı⁶ (Jameson, 1990).

⁶ Fredric Jameson'ın, "Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı" (1990) isimli klasikleşmiş makalesi, post-modernizmin mimari, sanat ve özellikle popüler kültür ürünleri üzerindeki yansımalarını açıklamada oldukça önemli ayrıntılar sunmaktadır.

Böylece, “sanat ve gündelik yaşam arasındaki sınırın silinişi, yüksek kültür ile kitle kültürü/popüler kültür arasındaki hiyerarşik ayrımın çöküşü, eklektisizmi ve kodların harmanlanmasını destekleyen bir üslup melezliği, parodi, pastiş [kes yapıştır], ironi, oyunculuk ve kültürün yüzeysel ‘derinliksizliği’ nin selamlanışı, sanat üreticisinin özgünlüğünün gözden düşüşü ve sanatın yinelenmeden ibaret olabileceği varsayımı” (Featherstone, 1996: 28); post-modernizmin, günümüzde sanat ve kültür ortamını şekillendiren merkezi özellikler olarak tanımlanmaktadır.

Olumlu açıdan bakıldığında, post-modernizm bağlamındaki tartışmalar, *alımlama* ve *dil merkezli çözümlenmeler* çerçevesinde popüler kültürün ciddiye alınmasını sağlamıştır. Böylece, mikro çözümlenmeler adı verilen yaklaşım, önceden göz ardı edilen verileri çalışmalara katarak tüm sosyal bilimler alanını genişletmiştir (Magnússon, 2003: 708).

Geniş bir çerçevede, kültür alanına giren tüm anlam sistemlerini (popüler kültürü, temsilleri ve kimlikleri) inceleyen post-modern yaklaşımların kullandığı yöntem genelde, yapıbozum (deconstruction) olarak kabul edilebilir. Böylece algılanan gerçeklik, aslında tutarlı ve evrensel olarak geçerli varlıklardan oluşmaz; insan dilleri çerçevesinde zihinde inşa edilmiş, söylem ve anlatılardan ibarettir. Bu bağlamda, sanatsal ve edebi açıdan önemli olanın değerlendirilmesi konusunda geliştirilmiş ölçütler önemini yitirmektedir. Post-modernizmin hemen öncesinde, yazın kuramı (literary theory) çerçevesinde ortaya çıkan yaklaşımlar, modern bilim ve sanatın, sadece Batı’lı ölçülerde ve belli niteliklere uyan (canon) kültürel üretimi değerli kabul etmesine yapılan itirazdan besleniyordu (Roseanau, 1998; Sarup, 1997).

Bu bağlamda, mimari ve edebiyat alanında başlayan post-modernizmin etkileri hızla diğer kültür endüstrisi ürünlerinde de gözlemlenir olmuştur. Ihab Hassan (1992: 6) post-modernizmi, modernizmin içinde “dionysiac bir virüs” olarak görmekte ve bu virüsü çılgınlığı ve çözülmeyi teşvik eden bir virüs olarak tanımlamaktadır. Ancak bunu, kısmen modernizmin içinde gizli bir ilke olarak görmektedir. Hassan’a göre edebiyatta post-modernizm, modern edebiyatın merkezi ilkelerinin radikal bir şekilde dağıtıldığı; yazarın, okurun, okuma sürecinin kendisinin sorgulandığı bir dönemdir (1992: 6).

Post-modern kültürde yazar, metin üzerindeki her türlü “sorumluluk”tan bağımsız tutulsa bile; yazarın simgesel olarak ortadan kaldırılması bütün taraflar için özgürleştirici bir hamledir. Okurun rolünün öne çıkarılması, post-modernizmin kavramları açısından bir çelişki oluşturmaz. Çünkü, okurlar çoğuldur ve farklı okumalar post-modern çoğul gerçeklikleri ifade eder. Birçok yorum mümkündür ve hepsi de eşit ölçüde geçerlidir. Metnin bu açıklığı, okurun hayal gücünü harekete geçirir. En aşırı durumda insan açıkça sağduyuya aykırı görüşleri bile kabul edebilir. Okur, metin tarafından yaratılır; ancak aynı zamanda metin de okur tarafından yazılır (Rosenau, 1998: 279).

Post-modernizmin şekil verdiği popüler kültür ürünlerinde öznenin konumu yeniden yorumlanmıştır. Modernizmde merkezi konumda olan öznenin, aksine şimdilerde post-modern popüler ürünlerde yabancılaşmanın giderilmesi ve bütünleşmenin aşılması için nesnel düzleminin belirleyicisi olmak anlamında bir “özne” metinde yoktur. Metinler, belki yalnızca özneyi barındıran, dolayısıyla da öznesiz olan metinlerdir⁷ (Dağtaş, 2000: 100).

Post-modern ürünlerde “tür” ayrımı belirsizdir. İkinci bir önemli nokta, modern bir yapının birkaç açıdan da olsa yorumlanabilirliğine karşın, post-modern yapının okur tarafından okunurken bir kez daha “yazılması”dır. Kısacası, post-modern yapıt, “açık” bir metindir. Modern yapıt “anlambilimsel” iken, post-

⁷ Post-modern kültür ürünlerinde “özne”nin konumu hakkında Baudrillard, Lyotard ve Lacan’ın irdelemeleri için bkz. Dağtaş, 2000: 99-101.

modern yapıt “belagata/retoriğe” dayalıdır (Turan, 1992: 18). Öte yandan, Umberto Eco, modernist çizgide eserler veren James Joyce gibi yazarların ortaya koyduğu ürünlerin de çoklu okumalara tabi olabileceğini ileri sürer.

Özetle, post-modern yapıtlarda (anlatılarda) metnin önem kazanması ve anlamı öznellikte bulması, öznenin metin içindeki çok parçalılığı, metinlerarasılık, üstkurmaca, çoğulculuk, gerçeğin ve uzam ile zamanın yeniden yorumlanması temel belirleyici özellikler ileri sürülebilir. Bunlara ek olarak, tür ayrımının belirsizliği ve post-modern bir metnin okur tarafından okunurken bir kez daha yazılması diğer temel özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Dağtaş, 2000: 106).

Post-modern kültüre ilişkin bu tanımlamalar ve özellikler çerçevesinde günümüz mizah anlayışında önemli bir değişim yaşanmıştır. Özellikle Fredric Jameson’ın (1990) “geç kapitalizmin kültürel mantığı” olarak tanımladığı post-modern dönemde yeni medya örüntüleri üzerinden yansıtılan popüler kültür içerikleri ve mizah anlayışı gündelik yaşamda yaygınlık kazanmıştır. Bu anlamda, mizah kavramına yönelik yapılan tanımlar ile dönemin post-modern kültürünün izlerini taşıyan değişen yeni mizah anlayışına değinmek yerinde olacaktır.

Mizah, basit bir tanımlama ile güldürü aracı olarak kavramsallaştırılabilir. Mizah, insanı gülmeye sevk eden yazı ve resim sanatı olarak da tanımlanabilir. Mizah eserleri, doğrudan şaka ve alay maksadıyla yaratıldığı gibi belirli fikirleri ifade etmek için de yaratılır. Karikatür, hikâye, roman, komedi, nükteler, fıkra, hiciv gibi şekillerde karşımıza çıkan bu eserlerin en büyük özelliği “esprî” dediğimiz asıl can alacak noktanın hikâyenin ayrıntısı arasında büyük bir ustalıkla gizlenmesi ve tam sırası gelince beklenmedik bir anda söylenmesidir. Böylece, birdenbire ummadığı bir durumla karşılaşmak dinleyici, okuyucu ya da seyircide gülme isteği uyandırır.⁸ Bu bağlamda, söylenmek istenen bir iletinin, mizahi bir yolla aktarılması oldukça etkili olabilmektedir.

Geçmişten günümüze, mizah hakkında pek çok tanımlama yapılmıştır. “Mizah, olayların, gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürü sanatıdır” (Güneri, 2008: 51). Platon mizahı, kıskançlıktan kaynaklanan talihsiz bir kendini tanımazlık olarak tanımlarken; Aristoteles de mizahın, dini, ahlaki ve sanatı aşağılayan bir tavır olduğunu belirtmektedir (Sutherland ve Sylvester, 2000: 169). Aziz Nesin’e göre mizah, “sesini duyurabildiği insanı hangi oranda olursa olsun, güldürebilen her şeydir.” Mizah, Arapça kökenli bir sözcüktür ve pek çok kaynaktan gülmece karşılığında kullanılmaktadır. Ancak, mizahın sadece gülmece unsuru taşımadığını da belirtmek gerekir (Özer, 1994: 6). Bu anlamda, 2 Eylül 2015 tarihinde, Bodrum’da cansız bedeni karaya vuran 3 yaşındaki Suriye’li Aylan Kürdi karikatürleri buna örnek olarak verilebilir. Aylan Kürdi için çizilen karikatürler, göçmen sorununu ve dünya genelinde bu soruna çare bulunamamasını etkili ve hüznüyle ifade etmektedir.⁹ Bu örnek, mizahın çok farklı işlev ve anlatımları için kullanılabileceğinin göstergesidir. Mizah, muhalefet ve etkili anlatımlar için önemli olanaklar sunmaktadır. Ancak, günümüzde bireysel kullanıcı temelli ve internet teknolojileri aracılığıyla yükselen mizah dilinde muhalif unsurlara daha az rastlanılmaktadır.

Mizah, egemen sistem ve sınıflara karşı gösterilen tepkinin/karşıt hegemonyanın bir ifadesidir. Bu tepki, toplumun alt tabakalarından iktidarda kim varsa ona doğru yönelen son derece sivil bir eylemdir. Mizah, bu yüzden gülümseyen öfke olarak da tanımlanır (Arık, 1998: 43). Tarihsel ve toplumsal süreçte, siyaset-egemen sistem ve mizah pek çok kez karşı karşıya gelmiştir. Nasıl ki, iktidarlar kolluk güçleri, ideolojik aygıtlar vb. ile siyasi gücünü ve baskısını arttırmaya çalışıyorsa; bu iktidarlara karşı verilen mücadele de mizahtan

⁸ <http://mizah.nedir.com/>, (Erişim tarihi: 10.05.2016).

⁹ <http://serinletici.com/2015/09/04/karikaturlerle-aylan-kurdi/>, (Erişim tarihi: 11.05.2016).

yararlanmaktadır. Mizah, sadece bir güldürü aracı değildir. Aynı zamanda, haksızlıklara karşı çıkmada kullanılan; kitlelere iyiliği, doğruluğu ve adaletli olmayı öğütleyen bir mücadele alanıdır (Özocak, 2011: 264-265).

Günümüzde, yeni medya ortamlarında da mizahın yaygın bir şekilde kullanıldığına tanık olunmaktadır. Bu anlamda, trollerin yeni medya üzerinden ürettikleri içerikler dikkat çekicidir. Trollük ile yaratıcı kültürün ürettiği mizah içerikleri arasında "caps"ler üzerinden bir bağ kurulabilir. Yeni medya ortamlarında kötü niyetli kullanıcıları tanımlamak için kullanılan trol kavramı aynı zamanda olumlu özellikler de taşıyabilmektedir. Jonathan Bishop, trollüğü iki kategoride incelemektedir: (1) Klasik trollük -Eğlence trollüğü- Lolz; (2) Anonim trollük -Kışkırtıcı trollük- Lulz (Bishop, 2014'den aktaran Karataş ve Binark, 2016: 434).

Bishop'a göre, eğlence trollüğü ile kışkırtıcı trollük birbirine taban tabana zıt trollük biçimleridir. Eğlence trollüğü, yeni medya ortamında bulunan bireyler arasında kurulan bağı güçlendirmek amacı taşımaktadır. Buna karşılık, kışkırtıcı trollük ise yeni medya ortamında bulunan bireylerin arasında varolan bağı yıkıp tahrip etmek amacı taşımaktadır. Her iki trollük biçiminin de Türkiye'deki yeni medya ortamında varolduğu gözlemlenmektedir¹⁰ (Bishop, 2014'den aktaran Karataş ve Binark, 2016: 434).

Türkiye'deki yeni medya ortamlarında eğlence trollüğü egemen bir görünüm sergilemektedir. Türkiye'deki yeni medya ortamlarındaki trollerin eğlence kavramı üstünden değerlendirilmesi, trollük ve yaratıcı kültür arasında bağ kurulabilmesi için gereklidir. Türkiye'deki yeni medya trollerinin yaratıcı kültüre olan katkısı, trol hesapların ara yüzey incelemesinde ve trollerin dil kullanım pratiklerinde açıkça görülebilmektedir (Karataş ve Binark, 2016: 434).

Caps olarak adlandırılan görsel simge ile metni biraraya getiren bu görece yaratıcı içerikler, trol kullanıcılarının paylaşımlarında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Capsler bağlamında baktığımızda, mizahın sadece bir mücadele alanı olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Çünkü, eğlence içerikli capslerde kitlelere iyiliği, doğruluğu, eşitliği, özgürlüğü, adaletli olmayı vb. değerleri öğütleyen unsurlara genel anlamda rastlanılmamaktadır. Capsler, sadece eğlence ve güldürü üzerine kurulmuş anlık tüketime yönelik unsurlar üzerinden oluşturulmaktadır.

Oysaki, mizah, iletişim kurmak için önemli bir yöntemdir. İletişim sırasında ne söylediğimiz kadar, nasıl söylediğimiz de çok önemlidir. Mizah, aktarılmak istenen iletiyi dinlenir ve ilginç kılmaktadır. Mizah, insanlar üzerinde ilgi ve merak uyandırır (Yakar, 2013: 16). Capsler de bireyler üzerinde ilgi ve merak uyandırırken gün geçtikçe daha popüler hale gelmektedir. Günümüzde, sosyal paylaşım ağları aracılığıyla pek çok caps paylaşılmaktadır.

Mizah yapabilen kişilerin kıvrak zekâlı, sosyal düşünebilen, yetenekli ve zeki bireyler olduğu kabul edilen bir gerçektir. Sosyal ya da siyasal yaşamdaki anlık gelişen durumları büyük bir meziyet ile çalışmalarının ayrıntılarına gizleyebilen bunun yanı sıra, seslendiği kesimi gülümsetirken düşündüren kişi başarılı bir mizahçıdır. Mizah yapan sanatçıların haftalık, aylık ya da yıllık zaman dilimleri içerisinde eserlerini yayımladıkları mizah dergileri, Türkiye'de büyük bir izleyici kitlesine sahiptir. Genellikle eğitilmiş kesimin sahiplendiği mizah dergilerinde; siyasi karikatürler, eleştirel çizimler gibi pek çok şeyi güldürürken sorgulayabilen yazılar yer almaktadır. İçerik olarak görselliğe de dayanması, özellikle görsel algısı güçlü olan toplumları kolay etkileyebilen bir durumu yansıtır. Çünkü mizah tüketicileri, çizilen karikatürdeki çizimin estetiğine, esprinin kıvraklığına, çizilen olayın canlandırmasına bakarken; bir yandan da gülmek için algılarının açık olması nedeniyle, bir fikri

¹⁰ Anaakım medya, yeni medyanın kötü ve istismar amaçlı kullanımını tanımlayacak olan kışkırtıcı trollük üzerine yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla, trol kavramı, kamuoyunda çoğu zaman kışkırtıcı trollük üzerinden bilinmekte ve eğlence trollüğü ise göz ardı edilmektedir.

savunan karikatürdeki mesajı doğrudan alır.¹¹ Günümüzde ise mizahi içerikleri üretmek ve bu içerikleri takip etmek, karikatür ve mizah dergilerinin dışına çıkmıştır. Artık, internet ve sosyal ağlar aracılığıyla mizahi içerikler izlenebilmektedir. Ayrıca, mizah içeriklerini takip eden bireyler aynı zamanda mizahi içerikleri üretmeye de başlamıştır. Capslerin de oldukça yaratıcı şekilde üretildiğinden söz edilebilir. Buna ek olarak, günümüzde siyasi mizahın yanı sıra, eğlence içerikli üretilen mizahın da yükselişe geçtiğinden söz edilebilir.

Özetle, yeni teknolojiler, toplumsal ve gündelik yaşamdaki pek çok şeyi değiştirdiği gibi mizah anlayışını da değiştirmiştir. Yeni teknolojilerin kullanıcı odaklı olması, bireysel kullanıcıların içerik üretmelerini ve bu içeriği yaymalarını sağlamıştır. Günümüzde mizah, anlık şekilde üretilmekte ve eşzamanlı olarak da tüketilmektedir. Bu bağlamda, eğlence, dalga geçme ve sarkastik dil üzerine kurulan mizah geçmiş yıllardaki mizah anlayışından farklı şekilde konumlanmaktadır. Muhafif olmayan, siyaset yapmaktan uzak şekilde yükselen mizah anlayışı içerisinde “capsler” de önemli bir yer edinmiştir.

2. Çalışmanın Yöntemi: Çözümlemeler ve Yorumlar

Çalışmanın bu bölümünde, dünya tarihine yön verme bağlamında önemli icatlar yapan ayrıca, pozitif bilimler ve felsefe alanında evrensel düzeyde tanınan ve önemli fikirler ortaya atmış *altı kişi* üzerine yapılmış olan *capsler* çözümlenmiştir. Amaçlı örnekleme tekniği ile seçilen ve dünya tarihine yön veren bu kişiler; Alexander Graham Bell, Thomas Edison, Albert Einstein, Charles Darwin, Friedrich Nietzsche ve Karl Marx olarak belirlenmiştir. Eşdeyişle, iki mucit, iki pozitif bilimci ve iki felsefeci olmak üzere toplam *altı kişinin capslerinin* seçimiyle çalışma sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada, Stuart Hall’un *çoklu okuma yöntemi* kullanılmıştır. Sözü edilen kişiler üzerine yapılmış capsler, Hall’un karşıt okumasıyla çözümlenmiş; tarihsel, toplumsal ve siyasal anlamda eleştirel bir bakış açısıyla yorumlanmıştır. Hall’un “*Kodlama/Kodaçım (Encoding/Decoding)*” isimli çalışmasında, anlamın gönderen tarafından kodlandığı biçimde açılabilmesi gibi, kodlandığından daha farklı anlam oluşumlarıyla açılabilmesini öne sürmüştür. Hall, bu anlamda, çoklu okuma başlığı altında üç tür okuma şeklinin varlığından söz etmektedir: *Egemen okuma*, *tartışmalı okuma* ve *karşıt okuma* (Hall, 1980). *Karşıt okumada*, metni üretenlerin kodladıkları niyetlerin karşıt bir bakış açısıyla kod açımı yapılır. Bu bağlamda, anlam üretimi bir göstergeler ve mücadele alanıdır. Anlamlar izleyiciye verilmez, aksine anlamı izleyicinin kendisi üretir. Kaldı ki, aktif izleyici ise, medya metinleri üzerinde tartışmalı ve karşıt okuma yapabilen ve kendi anlamını üretebilen izleyicidir (Hall, 1980).

Çalışmada incelenen capslere, www.siralio.com¹² isimli web sitesinden ulaşılmıştır. Sözü edilen site, dünya tarihine yön veren kişiler üzerine yapılmış olan capsleri kayıt altına alarak internet ortamında izleyicilerin ilgisine sunan bir özellik taşımaktadır.

Şule Karataş ve Mutlu Binark’ın, Shifman’dan yaptıkları alıntıya göre “internet caps’leri günümüzün normlarını ve değerlerini yansıtan ‘post(modern) folklor’ araçlarıdır (2016: 438). İnternet capsleri ortaya çıktıkları toplumun sosyal, kültürel ve siyasal yapısını mizah yoluyla gün yüzüne çıkarmakta; belli bir olayı, olguyu ya da gündemi “dalga geçerek” eleştirmektedir (2016: 438). Bu çalışmanın konusunu oluşturan dünya tarihine yön veren kişiler de benzer şekilde ironik bir anlatım ve dille oluşturulmuştur. Graham Meikle da bu remix kültüründe özellikle ironiye başvurulmasının asli bir kurucu öge olduğuna işaret eder (Meikle, 2016’dan aktaran Karataş ve Binark, 2016: 438).

Bu anlamda, çalışmanın çözümleme bölümünde, post-modern kültürün izlerini taşıyan temel özellikler incelenen internet capsleri üzerinden yorumlanmıştır. Bu özellikler ise şunlardır: (1) Yapıbozum, (2)

¹¹ <http://www.bilgiustam.com/mizah-dergilerinin-toplum-uzerindeki-etkisi/>, (Erişim tarihi: 11.05.2016).

¹² <http://www.siralio.com/eğlence/komik-egence/unlu-dusunurlerden-komik-sozler/>, (Erişim tarihi: 09.05.2016).

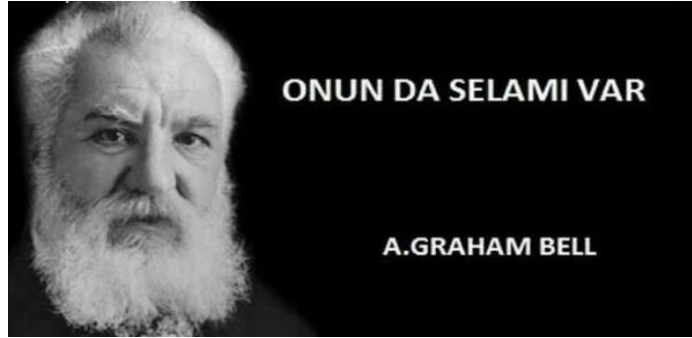
Metinlerarasılık, (3) Remix kültürü/estetigi (pastiş), (4) Kelime oyunları, (5) Anonimlik, (6) İroni bağlamında mizahi özellikler sergilemesi, (7) Yan anlamsal düzeyin önemi.

2.1. Alexander Graham Bell

Alexander Graham Bell, 1847 yılında İskoçya Edinburgh'da doğmuştur. Graham Bell, 1876 tarihinde telefonu icat etmiştir. Bell, gençlik yıllarından itibaren, sağır bireylerin duyması için bazı çalışmalar yapmıştır. Bunu sağlayamasa da icat ettiği telefon sayesinde, aralarında yüzlerce kilometre mesafe olan insanların birbiriyle iletişim kurmalarını sağlamıştır. Bell, müzik sesinin bir tel sayesinde başka yerlere iletilebileceği üzerine de araştırmalar yapmıştır. Bell, akıllarda telefonun mucidi olarak kalsa da başka çalışmaları da vardır. Yüz yirmi sene önce silahlı saldırıya uğrayan ve ağır yaralı olan ABD Başkanı Garfield'ın vücudundaki kurşunların yerini tespit etmede ilk kez kullandığı telefonik sonda, Wilhelm Conrad Röntgen'in X ışınları ile tanıyı geliştirilmesinde kullanılmıştır. Bu teknoloji, deniz ve hava taşımacılığına da birçok katkı sağlamıştır.¹³

Telefonun icadı, toplumsal ve gündelik yaşam açısından pek çok şeyi değiştirmiştir. Bireylerarası ilişkiler, savaşlar, insanlar arası etkileşim ve iletişim, iş yaşamı, ticaret bunlara örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda, Bell dünya tarihine yön veren ve pek çok şeyi değiştiren çok önemli bir mucittir. Yükselişe geçen yaratıcı mizah anlayışı içerisinde, Alexander Graham Bell üzerine de capsler yapılmıştır. Bell üzerine yapılan capslerden ilki şu şekildedir:

Caps 1. Alexander Graham Bell

İlk capste, yaratıcı mizah anlayışının oldukça yükseldiği görülmektedir. Türkiye toplumunda özellikle uzaktaki akraba, eş, dost, arkadaş vb. ile telefonla iletişim kurarken sıklıkla başımıza gelen bir durum Caps 1'de ustalıkla işlenmiştir. Telefon aracılığıyla iletişim kurduğumuz kişinin yanındaki kişilere selam iletmişiz; telefonla konuştuğumuz kişi, genellikle otomatik olarak "onların da selamı var" demektir. *Ekşisözlük* ve *Uludağsözlük*'te bu konu hakkında da başlık açılmıştır. "Onun da selamı var" argümanı, dünyanın en büyük yalanı olarak nitelendirilmiştir.¹⁴ Bu anlamda, "Onun da selamı var" caps'i, özellikle Türkiye toplumunun gündelik yaşamında sıklıkla yaşadığı bir durumu, telefonun mucidi Bell üzerinden ustalıkla ve yaratıcı bir şekilde anlatmaktadır. Kaldı ki, telefonu on dokuzuncu yüzyılın sonlarında icat eden bir mucidin ağızından "Onun da selamı var" diyerek metinlerarası bir köprü kurulmuştur. Eşdeyişle, Bell'in fotoğrafının üzerine bu metin eklenerek remix kültürü çerçevesinde bir pastiş gerçekleştirilmiştir.

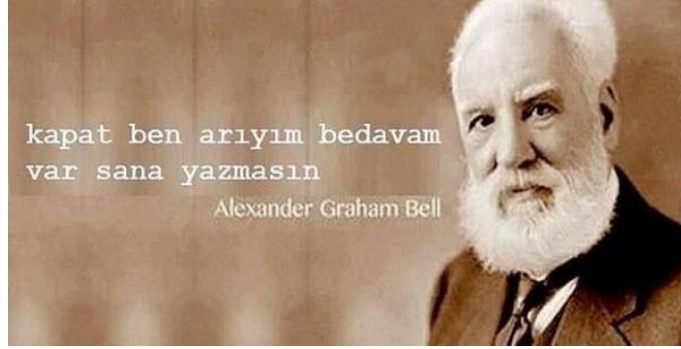
Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ve cep telefonlarının hayatımıza girmesiyle birlikte, gündelik yaşamın akışında bazı yenilikler olmuştur. GSM şirketlerinin kendi aralarındaki rekabeti iletişimi daha ucuz hale

¹³ <http://www.eokul-meb.com/alexander-graham-bell-hayati-2-57489/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).

¹⁴ <https://eksisozluk.com/aleykum-selam-onun-da-selami-var--2742454>, (Erişim tarihi: 12.05.2016); <https://www.uludagsozluk.com/k/onun-da-sana-selam%C4%B1-var/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).

getirirken; “bedava süre” kavramı yaşamımıza girmiştir. Artık, yapılan cep telefonu görüşmeleri bedava sürelere göre planlanırken; bedava konuşma süresine sahip olan kullanıcı görüşme sırasında bedava süresinin olduğunu belirterek, karşısındakine “kapat, ben arayayım” demeye başlamıştır. Bu durum, günümüzde hemen hemen herkesin başına gelmiş bir olaydır. Bu bağlamda, Bell üzerine yapılan ikinci caps bu konu üzerinedir.

Caps 2. Alexander Graham Bell

Caps 2’de ise dünya tarihi için çok önemli buluşlardan biri olan telefonun mucidi A. Graham Bell yan anlamsal düzeyde yapıbozumuna uğratılmıştır denilebilir. Böylesi büyük bir mucidin mizahi bir dil ve söylem inşasıyla yansıtılması beraberinde Bell’in otoritesini ve saygınlığını zayıflatan/alçaltan bir remix olarak değerlendirilebilir. Halkın dilinde özellikle cep telefonları konuşmalarında folklorik bir anlam kazanan “kapat ben arayayım, bedavam var, sana yazmasın” ifadesi metinlerarası bir kurguyla ilgili capse yansıtılmıştır. Bu söylem inşası ise, Bell’in ağzından verilmiştir. Post-modern kültürün özelliklerini yansıtan bu caps aracılığıyla ironik bir anlam inşası oluşturulmuştur.

2.2. Thomas Edison

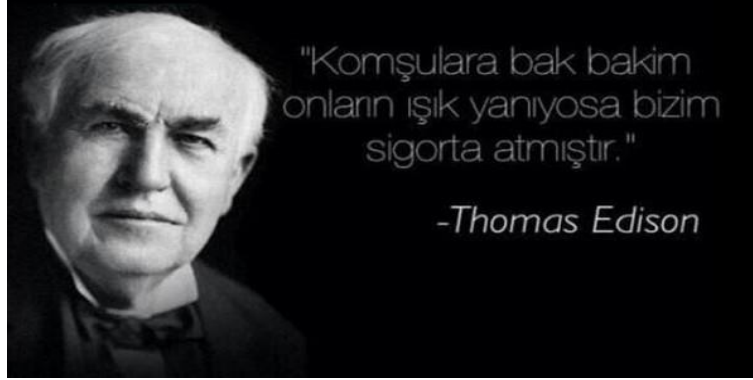
Thomas Edison, dünya tarihine yön veren önemli mucitlerin başında gelmektedir. Elektriği/ampülü icat eden kişi olarak bilinen Edison, aynı zamanda bir işadamdır. Ampülün icat edilmesi, dünya tarihi açısından bir devrim olarak değerlendirilebilir.

Edison, 11 Şubat 1847 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nde doğmuştur. Birçok icadı, tamamen kendisine ait olmakla birlikte; kimi icatları da varolan icatların geliştirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Kendisiyle anılan bazı icatlar da kendi yönetiminde çalışan mucitlere aittir. Tüm bunlara karşın, tarihteki en önemli mucit olarak kabul edilir.¹⁵

Dünya tarihine yön veren Edison, yükselen yeni mizah anlayışı içerisinde capsilere konu olmuştur. Caps 3’de, ampülün/elektriğin mucidi olarak Edison ironik bir dille mizahi bir unsur olarak sunulmuştur. Türkiye toplumunda elektriklerin kesilmesi, genel olarak bir felâket şeklinde hissedilmektedir. Türkiye’de elektriklerin ilk kesildiği anda, genel olarak kimse ne yapacağını bilemez ve ilk tepki olarak pencereden sokağa veya diğer apartmanların ışıklarına bakılır. Ayrıca, genel bir kesinti yoksa; elektrik kesilmesinin en büyük nedeni sigortaların atmasına bağlanmaktadır. Bu durum, Türkiye toplumunun en önemli alışkanlıklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵<https://www.biliminsesi.com/edison-kimdir-buluslari-nelerdir-edisonun-ampulu-bulusu/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).

Caps 3. Thomas Edison

Türkiye'nin en önemli internet sözlüğü platformlarından biri olan *Uludağsözlük*, bu konu ile ilgili olarak "elektrik kesilince yapılan ilk şey" şeklinde bir başlık açmıştır. Başlığın ilk iletisi ise özetle şu şekildedir: "Elektrik kesilince önce bir afallama olur. Sonra pencereden dışarı bakılır ve herkeste gitmiş mi diye kontrol edilir. Sonra cep telefonu ışığı, fener, mum vb. yakılarak küfür edilir."¹⁶ Görüldüğü gibi, capsler ortaya çıkmadan önce de elektrik kesilmesi mizahi bir unsur olarak bireylerin karşısına çıkmıştır.

Caps 3'de, elektrik kesintisinin ardından, önce komşuların ışığına bakılması bizzat Edison tarafından tavsiye edilmektedir. Komşuların elektriklerinde bir sorun yoksa, kesinti sigortayla ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, ampulün mucidi için yapılan bu caps; yaratıcı mizahın ne kadar ön planda olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sarkastik dil ve eğlence unsurları capsin ana temasını oluşturmaktadır. Ancak ilgili caps, ne Edison'un dünya tarihi açısından değerini ortaya koymakta ne de Edison'un elektriği/ampülü icat ettiğini bilmeyen bir kişiye bilgi vermektedir. Dolayısıyla, yapılan bu capste; dünya tarihine yön vermiş olan Edison sadece eğlence içeriği ve güldürü unsuru olarak kullanılmıştır. Eşdeyişle, post-modern kültürel perspektif çerçevesinde Edison yapıbozumuna uğratılmıştır. Ayrıca, remix estetiğiyle görselle yazının biraraya getirildiği kompozisyonda Türkçe'nin anlam bütünlüğü ve sözcüklerin doğru yazılışı açısından da (metinde hem anlam düşüklüğü vardır hem de sözcükler hatalı yazılmıştır) benzer bir post-modern tavrın, eşdeyişle "ne olsa uyar!" anlayışının capse yansıtıldığından söz edilebilir.

2.3. Albert Einstein

Albert Einstein, atomun parçalanabilirliğini doğrulayan bir bilim insanıdır. Uranyum atomunun nötron bombardımanı sonucunda parçalandığı ve baryumun ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Deneyler sonucunda uranyum atomu ikiye bölünürken bunun yanında oldukça büyük bir enerji de oluşmuştur ve bölünme sonrası oluşan toplam kütle başlangıçtaki uranyumun kütlelerinden daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Bu enerjinin nereden kaynaklandığı ve kaybolan kütle ne olduğu Einstein'in $E=mc^2$ denklemiyle açıklığa kavuşmuştur. Bu denkleme göre kayıp kütle c^2 ile çarpılması sonucunda kaybolan enerji değeri bulunmuştur.¹⁷ Einstein, bu bağlamda atom bombasının temellerini ortaya atan bir bilim insanı olarak tarihe geçmiştir.¹⁸

Einstein'in atom bombasının icat edilmesine öncülük etmesi ve bu bomba türünün dünyada kullanılabilir olması özellikle İkinci Dünya Savaşı için de bir dönüm noktası olmuştur. Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine Amerika Birleşik Devletleri tarafından atılan atom bombaları sonucu yüz binlerce kişi ölmüştür. Atom bombasının icadı teknolojik anlamda bir ilerlemedir, ancak teknolojik bir gelişme bireylerin ilerlemesi ve iyiliği

¹⁶ <https://www.uludagsozluk.com/k/elektrik-kesilince-yap%C4%B1lan-ilk-%C5%9Fey/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).

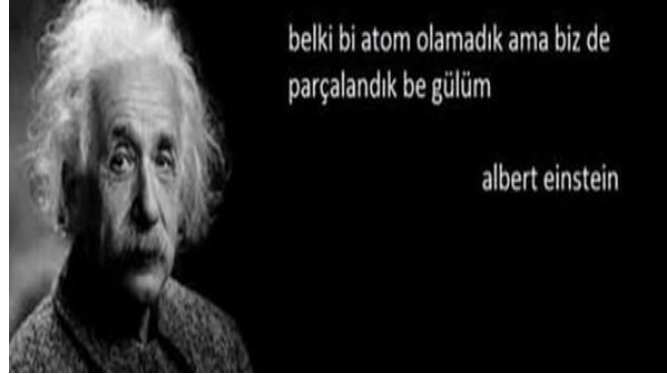
¹⁷ <https://www.msxllabs.org/forum/cevaplanmis/464471-albert-einstein-atomu-nasil-parcaladi.html>, (Erişim tarihi: 20.04.2017).

¹⁸ <http://www.kimnezamanicatetti.com/atom-bombasi/>, (Erişim tarihi: 20.04.2017).

için kullanılmamıştır. Bu noktada, Frankfurt Okulu düşünürlerinden olan Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno'nun (1996) aydınlanma eleştirisi önem kazanmaktadır. Aydınlanma düşünürleri, bireylerin özgür ve yaratıcı bir şekilde çalışarak bilimsel bilgi birikimi ortaya koymalarını ve bu birikimi de insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi yolunda kullanmalarını amaçlamıştır. Aydınlanma ile birlikte, doğa üzerinde kurulması beklenen bilimsel egemenlik, kaynakların kıtlığından, yoksulluktan ve doğal afetlerin rastgele darbelerinden kurtuluş vaat etmekteydi. Ne var ki, yirminci yüzyıla gelindiğinde ölüm kampları, ölüm mangaları, militarizm, iki dünya savaşı, nükleer silahlanma ve doğanın sömürsü gibi tarihsel gerçekler aydınlanma vaatlerini boşa çıkarmış görünmektedir (Horkheimer ve Adorno, 1996). Kaldı ki, Aydınlanma projesinin hedeflediği amaçların tersi gelişmelere yol açarak, insanlığın özgürleşmesi hedefini insanlığın kurtuluşu adına evrensel bir baskı sistemine dönüştürmeye daha baştan mahkûm olduğu yolunda bir kuşku doğmuştur. Horkheimer ve Adorno'nun Aydınlanma'ya yönelik temel itirazlarının çıkış noktası da bu kuşkudur.

Bu eleştirel yaklaşım, günümüz toplumlarının ulaştığı noktayı ve araçsal aklın başatlığını açıklayan önemli bir saptamadır ve geçerliğini sürdürmektedir. Öte yandan, Einstein'ın modern fiziğin gelişimine büyük katkılar sunan en önemli bilim insanlarından biri olduğu da tartışmasız kabul gören bir gerçekliktir. Bu anlamda, Einstein'ın atomu parçalaması üzerine yapılan capsler ise, Einstein'ın önemini alçaltmakta hatta mizahi bir ifadeyle "tiye almakta" ve magazinleştirmektedir. Özellikle Caps 4, Einstein'ın atomu parçalamasıyla, aşk acısı arasında arabeskvari bir bağlantı kurmaktadır. Aşk acısı çekip, atom gibi parçalandığını ifade eden ve internet mecralarında bu caps ile sunulan Einstein, toplumsal ve tarihsel bağlamından kopararak önemsizleştirilmekte ve yapıbozumuna uğratılmaktadır.

Caps 4. Albert Einstein

Tarihe ve dünyaya yön veren büyük söylemler, teoriler ve klasik yaklaşımlar on sekizinci yüzyılda şekillenmeye başlamıştı. Bu yaklaşımlar, daha önce görülmemiş güzellikte ve heyecan uyandıran bir coşkuda kişileri, toplumları ve hatta uygarlıkları etkiliyordu. Sabah olduğunda yeryüzüne düşen gün ışınlarının canlılar üzerindeki etkisi gibiydi büyük söylemler, teoriler ve klasik yaklaşımlar. Ne de olsa ilk olmanın verdiği bir özel olma durumu söz konusuydu evrende yerinin ne olduğunu ve nereden gelip nereye gittiğini tarih boyunca kendisine sormuş ve bu sorunun cevabının peşinden koşmuş olan insanlık üzerinde.

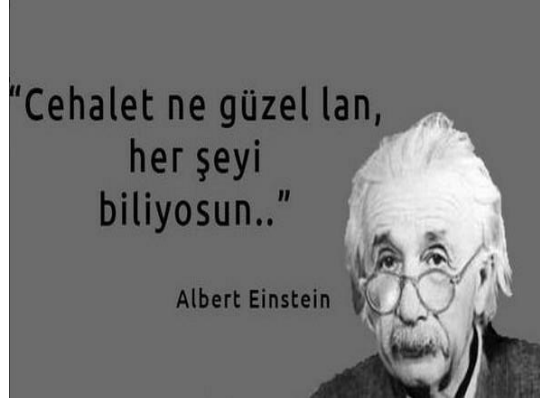
İnsanlık, ilk olarak yıkılmaz ve değiştirilemez denilen büyük klasik düşüncelerle tanıştı. İnsanlar, içlerindeki hayatta kalma içgüdüünün vermiş olduğu aitlik duygusundan mıdır bu düşüncelere sıkı sıkıya sarıldılar ve büyük klasik söylem ve teorilerin asla değişmeyeceğine inandılar. Bunun tersine, inanmak isteyenleri ise reddettiler ve aralarına almadılar.

Oysaki, evrende hiçbir şeyin sabit kalmadığı ve devamlı hareket halinde olduğu gibi gerçeklere ait zaman serisi de farklı bir şekilde işleyecekti ve bir noktada sabit kalmayacaktı. Birinci Dünya Savaşı sırasında

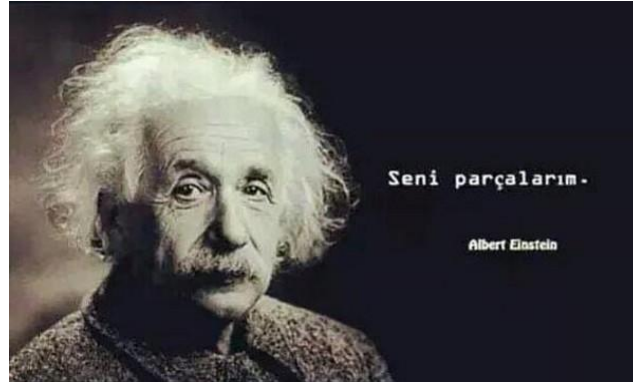
İtalya'ya dedesinin yanına gittiği sıralarda, bisikletiyle yaylalarda dolaşırken küçük Albert'in kurmuş olduğu hayaller evren ve evrenin varoluşuna ait alışılmış teorileri yok edecek nitelikteydi. Yıllar içerisinde daha da şekillenip güçlenecek bu düşünceler, formüllere ve teorilere dönüşecekti. Newton'un yıkılmaz denilen teorilerinin uzayda geçersiz olduğunu ispat edecekti. Zamanda yolculuk yapmanın temel ilkelerinin yerçekimi ve zaman arasındaki ilişkide var olduğunu belirleyecekti. Dolayısıyla, Newton'un kuralları bu dünya için; Einstein'ın kuralları ise evren için geçerli olacaktı.

Caps 5. Albert Einstein

Bilim tarihi açısından Einstein'ın yazmış olduğu eserler ve teorilerinin ne kadar büyük olduğunu söylemek yanlış olmaz. Einstein üzerine yaratılan capslerin Einstein'ın tarihe yön veren bir kişi olarak post-modern kültür çerçevesinde yapıbozuma uğratarak farklı yananlamsal göndermelerde bulunulmuştur (bkz. Caps 5 ve 6). Yapıbozuma uğratan ve mizahi bir dille ironinin gerçekleştirildiği capslerde iki unsurun birleştirildiği gözlenmektedir. Tarihe yön veren bir kişinin fotoğrafı ile genellikle kamyon, otobüs, minibüs, taksi ya da boş arsa ve inşaatların duvarlarında görmeye alışkın olduğumuz sözlerin photoshop gibi bir programda biraraya getirilmesi ile oluşturulmuş ifadeler olmasıdır. Böylece, söze bakıp fotoğrafı gördüğümüz zaman, o capste sanki o sözü Albert Einstein söylemiş etkisi yaratılmaktadır.

Caps 6. Albert Einstein

Bu konuda incelenen capslerden örnek verecek olursak "Belki bi atom olmadık ama biz de parçalandık be gülüm", "Cehalet ne güzel lan, her şeyi biliyorsun..", "Seni parçalarım" (Caps 4, 5 ve 6) gibi söylemlerin her biri Albert Einstein'ın farklı bir fotoğrafı ile birleştirilmiş ve mizahi ve ironik bir dille sunulmuştur. Bu capsler aracılığıyla yananlamsal düzeyde oluşturulan tüm söylemler, Einstein'ın bilimsel değerini karikatürize ederek yapıbozumuna uğratmış ve sulandırmıştır. Bu tip yapıbozumlara cevaben Albert Einstein'ın bilimsel

arkaplanından oluşan yeni bir anlamsal inşa oluşturulacak olunursa şu ifade uygun düşecektir: “Dahiliğin mutlak bir sınırı vardır, ancak bilgili cahilliğin asla.”

2.4. Charles Darwin

Charles Darwin, bilim tarihinde evrim teorisiyle ün kazanan bir bilim insanıdır. Evrim teorisi, evrimleşmenin bir sonucu olarak türlerin değişimini ve yeni türlerin oluşumunu evrime etki eden faktörler ve mekanizmalarla açıklayan bir teoridir. Bunun yanı sıra, evrim teorisi, türlerin oluşumuna ilişkin önemli noktaları yapılan son bilimsel araştırmaların getirdiği sonuçlar ve yeni bulgularla açıklamaya çalışır.

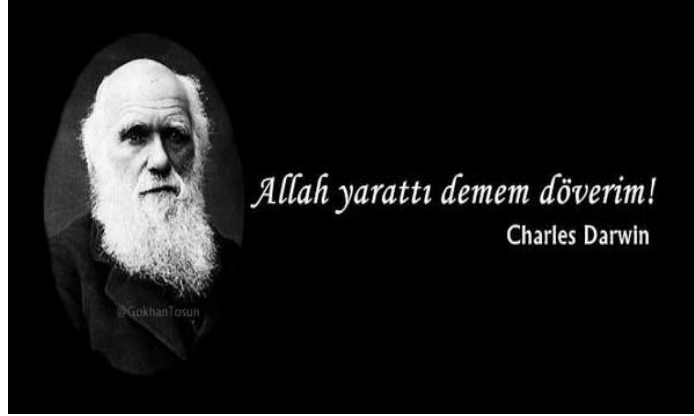
Charles Darwin biyolojik evrim teorisine ilk kez 1859’da yayımlanan “Türlerin Kökeni” isimli kitabında yer vermiştir. Darwin’in daha ziyade doğal seçimler temelinde açıklayarak tanımladığı biyolojik evrim teorisinin bazı ayrıntılarında, zaman içinde yapılan daha derin bilimsel araştırmalar sayesinde gelişmeler ve ilerlemeler olmuştur. Özellikle evrimin mekanizmaları ve birbirleriyle olan etkileşimleri, farklı evrim teorilerinin oluşabilmesini de mümkün hale getirmiştir. Bir olgu olarak evrim, aynı zamanda ilke olarak da bilim dünyası içinde gerçekliği hakkında tartışmasız olup evrimin tanımlanmış olan mekanizmaları arasında hangilerinin daha ağır bastığı ya da daha çok evrime etki ettiği; öte yandan, hangi faktörlerin hangi oranlarda evrim süreçlerinde etkili olduğu çeşitli evrim kuramlarının incelediği ve açıklama getirdiği alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrimin nasıl olduğuna ilişkin araştırmaların açıklanmasında bu yüzden değişik evrim teorilerinden söz edilmektedir.¹⁹ Bu bağlamda Darwin, insan türünün yaratılışını dinsel inançlardan farklı bir şekilde çerçevelemektedir. Bu konuda kendisine büyük eleştiriler yöneltilen Darwin, dünya bilim tarihinde ses getiren ve evrim teorisi hakkında önemli tartışmaların yürütüldüğü bir bilim insanıdır.

Tarihin erken dönemlerinden bugüne felsefe ve din, evrendeki düzen ve bu düzenin yöneldiği canlı hayatın varlığına dikkat çekmiş ve bunu Tanrı’nın varlığı için önemli bir delil olarak görmüştür. Din ve felsefeye göre, evrensel düzen, Tanrı’nın yaratma eyleminin bir sonucudur. Ancak, Darwin tarafından ileri sürülen evrim teorisi, canlıların Tanrı tarafından bugün oldukları gibi bağımsız türler olarak yaratılmadığını; aksine, belki de ortak bir atadan doğal seçimle evrimleşerek gördüğümüz türler haline geldiğini söylemektedir. Bu teori, biyolojik evrende görülen düzeni, canlıların hayatta kalma mücadelesinden başarılı çıkmak için çevreye uyum çabalarıyla ortaya çıkan bir değişim olarak açıklamaktadır. Ayrıca, böylesi bir değişimin de gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir gaye ya da kendisine doğru ilerlediği bir amaç da söz konusu değildir. Bu nedenle evrim teorisi, teleolojik delilin öngördüğü yaratılış ve dolayısıyla yaratıcı fikrine karşı ciddi bir problem oluşturmaya başlamıştır. Darwin sonrasında evrim teorisi, ateist ve materyalist felsefelerin temel dayanağı haline getirilmiştir (Özgökman, 2012: 41-42). Bu bağlamda, Tanrı inancı ile Darwin teorisinin birarada düşünülme olasılığı bilimsel anlamda düşüktür denilebilir.

Çok genel hatlarıyla irdelenen Darwin’in evrim teorisi bağlamında, bu durum Caps 7’de Türkiye toplumunda kullanılan bir söz eşliğinde mizahi bir dille sunulmaktadır. Darwin’in ağzından “Allah yarattı demem döverim” söylemi kullanılarak; Darwin’in ortaya atmış olduğu teori bu caps aracılığıyla yapıbozumuna uğratılmaktadır.

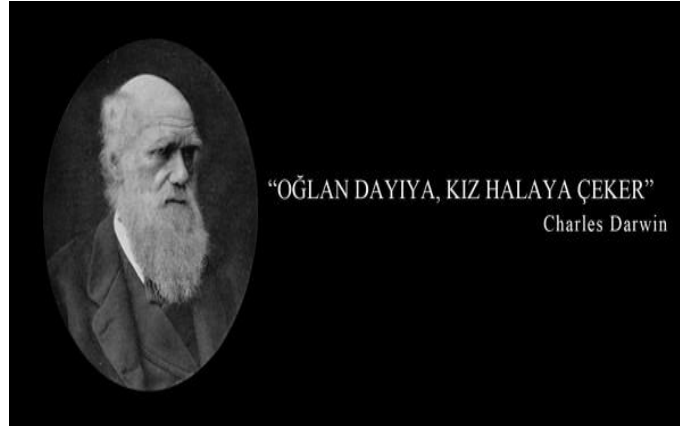
¹⁹<https://kozmpolitaydinlar.wordpress.com/2011/05/09/evrim-teorisi-nedir-3/>, (Erişim tarihi: 24.04.2017).

Caps 7. Charles Darwin

Kuşkusuz, bu çelişkili söylem mizah için yapılmış ve yeni medya ortamlarında kullanıma sokulmuştur. Ancak, Türkiye gibi dini duyguların hassas olduğu toplumlarda bu tür iletilerin olumsuz etkileri olabileceği de düşünülmelidir. Yeni medya ortamlarındaki içeriklerin hızlı şekilde yayılma durumu göz önünde bulundurulduğunda, bu tarz hassas içeriklerin oluşturulmasında dikkatli olunmalıdır. Özetle, bu caps iki açıdan karşıt okumaya tabi tutulabilir. Bunlardan birincisi, dünya tarihi açısından çok önemli bir bilim insanı olan Darwin'in tarihsel öneminin bu caps ile azaltılmasıdır. İkincisi ise, dini açıdan hassas bir konu ile Darwin teorisinin bu caps aracılığıyla birleştirilmeye çalışılmasıdır. Bu da, kültürel açıdan post-modern "her şey uyar!" yaklaşımının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Caps 8. Charles Darwin

Caps 8'de de Darwin'in evrim teorisi, Türkiye'deki halk kültürünün içinde yer edinmiş bir söylemle yapıbozumuna uğratılmıştır. Metinlerarası bir kurguyla, "Oğlan dayıya, kız halaya çeker" söylemi eşliğinde Darwin'in bilimsel teorisi mizahi bir dille önemsizleştirilmiştir. Fiziksel olarak her oğlanın dayıya ve her kızın halaya benzemeyeceği gibi benzeyebileceği de göz önünde bulundurulduğunda; evrim teorisine yönelik eleştiriler ihmal edilerek sanki Darwin böylesi bir vurguda bulunmuş gibi sulandırılmış ve ortaya koyduğu teori mizahi bir dille dolaşıma sokulmuştur. Dolayısıyla, eğlence trollüğü kapsamında değerlendirilen bu caps, yan anlamsal düzeyde remix kültürüne örnek oluşturmuştur.

2.5. Friedrich Wilhelm Nietzsche

Friedrich W. Nietzsche, on dokuzuncu yüzyılın önemli Alman düşünürlerinden biridir. Nietzsche filolog, felsefeci, kültür eleştirmeni, şair ve besteci olarak tanımlanmaktadır. Nietzsche din, ahlak, modern kültür, felsefe ve bilim

üzerine metafor, ironi ve aforizma dolayımı bir üslupla eleştirel yazılar yazmıştır. Nietzsche'nin temel düşünsel kavramlarını Apollon-Dionysos ikiliği, perspektivizm, güç istenci, "Tanrının ölümü", "üstinsan" ve "bengi dönüş" oluşturmaktadır. Nietzsche'ye göre, felsefenin merkezini oluşturan nokta, kişinin coşkun enerjisini sömüren her türlü öğretinin toplumsal olarak ne kadar geçerli olursa olsun sorgulanarak "yaşamın evetlenmesi"dir. Hakikatin değeri ve nesneliliği üzerine yürüttüğü kökten sorgulaması, geniş çaplı yorumların odağını oluşturmakta ve etkisi özellikle Kıta Avrupa'sının felsefesi geleneğinde varoluşçuluk, post-modernizm ve post-yapısalcılık da dahil olmak üzere devam etmektedir.²⁰

Her tür eşitlikçiliğin karşısında olan Nietzsche, kast sisteminin "doğal düzeni"ne dayanan katı bir hiyerarşik toplum hayal etmiştir. Nietzsche, hem burjuva demokrasisine hem de sosyalizme kesin bir şekilde karşıdır. Nietzsche için modern topluma tehdit aşağıdan, eşdeyişle, "kitle/halk adamı"ndan gelmektedir.²¹ Nietzsche için asıl sorun, vasat ve sıradan insanların, her zaman kendilerine uygun görülen toplumsal statüyü kabul etmiyor olmasıdır. Bunlar, "dürtünün, hazzın ve işçinin kendi küçük dünyasındaki doyum duygusunun altını oyarak onu kıskanç yapan, ona öğ almayı öğreten sosyalist ayakta kimisi tarafından kolaylıkla etki altına alınıyorlardı" (Nietzsche, 1954'den aktaran Swingewood, 1996: 20-21). Böylelikle, Nietzsche için "yüksek kültür"e²² yönelik tehdit, vasat bir "kitle"nin doymak bilmeyen isteklerinden ve ideolojisinden kaynaklanmaktadır (Swingewood, 1996: 21). Bu temaların, hem on dokuzuncu hem de yirminci yüzyıl düşüncesinde ortak olduğunun altını çizmek önemlidir.

Bu anlamda, Nietzsche'nin din ve aile konularına ilişkin yaklaşımının ayrıksı olduğu belli çevreler tarafından dile getirilmektedir. Lou Salomé'ye yaptığı evlilik teklifine karşın, Nietzsche hiç evlenmemiştir. Nietzsche araştırmacısı Joachim Köhler, Nietzsche'nin hayat hikâyesini ve felsefesini, filozofun eşcinsel olduğunu iddia ederek açıklamaya çalışmıştır. Köhler, Nietzsche'nin frengi hastası olduğunu, bu hastalığı da "genellikle, Köln ya da Leipzig'deki bir genelevdeki bir hayat kadınıyla olan münasebetinden ve/veya eşit oranda olası olduğu üzere, bugün, Cenova'daki bir erkek genelevinden kapmış olabileceğinin düşünüldüğü"nü öne sürmektedir. Köhler ayrıca, Nietzsche'nin Paul Rée ile arkadaşlığının yanı sıra, romantik bir ilişki de yaşamış olabileceği olasılığı üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte, Köhler'in görüşleri, Nietzsche araştırmacılarının ve anlatıcılarının arasında fazla kabul görmemiştir.²³

Caps 9. Friedrich Wilhelm Nietzsche

²⁰ https://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, (Erişim tarihi: 24.04.2017).

²¹ Aynı düşünce, Thomas Stearns Eliot ve Ortega y Gasset gibi yirminci yüzyıl tutucu eleştirmenleri için de geçerlidir.

²² Burada, yüksek kültürden kastedilmek istenen felsefe, bilim, sanat ve edebiyattır.

²³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, (Erişim tarihi: 24.04.2017).

Köhler'in cinsellik merkezli bu yorumunun, Nietzsche'nin felsefesini anlamada herhangi bir yarar sağlamayacağı rahatlıkla söylenebilir. Kaldı ki, Nietzsche'nin din konusundaki düşünceleri de kendisinin yaşadığı dönemde yanlış anlaşılmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda, Caps 9'da düşünürün arkaplan bilgisi ve felsefe alanına olan katkıları göz ardı edilerek yapıbozumuna uğratılmıştır.

Öte yandan, Nietzsche'nin din konusuna ve Tanrı'ya yaklaşımı da Caps 9'da yapıbozumuna uğratılmıştır. Nietzsche, "Hıristiyanlığa düşmanız, nefretle bakıyoruz, tüm romantizm ve anavatana tapınma biçimlerine de..." diyerek; Batı kültürünün çöküşünü, ahlak değerlerine sökülüp atılamazcasına kök salmış olduğunu saptadığı "çileci ülkü"ye yönelik olarak sunduğu soykütükçü çözümlerle açıklama yoluna gitmiştir. Nietzsche'nin din konusunda sert düşünceleri vardır. Hıristiyan öğretisine karşı takındığı tutum, başkaldırışı ve bu öğretiye eleştiriler getirmesi, on dokuzuncu yüzyılda çok ses getirmese de Nietzsche'nin tanınmasıyla ve üne kavuşmasıyla birlikte büyük yankı uyandırmıştır.

Nietzsche'nin dine başkaldırışı; özelde Hıristiyanlığa olmakla birlikte, genelde tüm nihilistik özellik gösteren dinlere ilişkindir. Nietzsche'nin başkaldırışı, bu anlamda tüm dinlere değildir. Çünkü Nietzsche, doğrudan dine değil, nihilizme başkaldırır ve dolaylı olarak bu başkaldırısını da nihilistik öğeler taşıyan dinlere yöneltir. Nietzsche'ye göre Hıristiyanlık, köle ahlakını taşıyan ve yaşamı yadsıyan bir öğretilerdir. Bu yüzden sürü psikolojisinin temeli, bu öğretiye dayanır. Bir tür çilecilik olarak tanımlanabilecek Hıristiyanlık, Nietzsche'ye göre yok edilmelidir. Nietzsche, Hıristiyanlığın insan neslinin sonunu getirebilecek nitelikte yanlış bir anlayışın sonucu olduğuna vurgu yapar. Kaldı ki, Nietzsche'ye göre Hıristiyanlık, bilimin de düşmanıdır. Hıristiyanlık, insani içgüdüler taşıyan her türlü kültüre ve uygarlığa düşmandır.²⁴

"Hiç mi sevmedin beni? Allah'ın yok mu be kadın?" söylemiyle inşa edilen Caps 9'da, Nietzsche'nin özel yaşamı magazinleştirilmiş ve düşünürün felsefi yaklaşımı mizahi bir dille alaya alınmıştır. Bir kadının kendisini sevmesini Tanrı'ya bağlayarak sorgulaması remixinin yan anlamsal düzeyi; Nietzsche'nin aile, din vb. kavramlara ilişkin mesafeli tutumu ve olumsuz bakış açısında aranabilir. Kaldı ki, bu eleştirilerin ardalanını ise Nietzsche'nin kitle toplumu hakkındaki kötümser düşünceleri oluşturmaktadır. İronik ve mizahi bir dille düşünürün felsefi arkaplanının alçaltıldığı bu capste, Türkiye coğrafyasına özgü muhafazakâr ve eril bir söylem aracılığıyla metinlerarası bir yaklaşım sergilenmiştir.

Bugün itibarıyla, "Nietzsche hayatta olsaydı, kuşkusuz çevresinde kendisini seven ya da âşık olan pek çok taraftarı olacaktı!" iddiası öne sürülebilir. Ne var ki, düşünür yaşadığı döneme kıyasla günümüzde daha çok insandan uzaklaşacak ve uzletine çekilerek toplumsal ve insani yaşamı değerlendirecektir. Nietzsche, bu değerlendirmeyi yaparken de "ağlayarak" değil; büyük bir olasılıkla bir "delilik" haliyle "gülümseyerek" gerçekleştirecektir yorumunda bulunulabilir.

2.6. Karl Marx

Karl Marx, on dokuzuncu yüzyılın en önemli düşünürlerinden ve felsefecilerinden biridir. Marx'ın ekonomi politik alanındaki katkıları, Marksist düşüncenin dünya coğrafyasında yaygınlaşmasını sağlamıştır. Kaldı ki, Marksist düşünce günümüzde halen üzerinde ciddi tartışmaların gerçekleştirildiği bilimsel bir yaklaşım haline dönüşmüştür. Marx'a göre, kapitalist sistem, içinde olduğu ve geliştiği tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan üretim ilişkilerinin bir sonucudur.

Toplumsal ve tarihsel sürecin anlaşılmasında, Marx'ın diyalektiği ve tarihsel materyalist anlayışının kavranması büyük bir öneme sahiptir. Diyalektik materyalizm, doğada ve toplumdaki olgu ve ilişkilerin her zaman için geçerli, ebedi ve değişmez olmadığından; aksine bunların gelişip değiştiklerinden yola çıkar. Ayrıca,

²⁴ https://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, (Erişim tarihi: 24.04.2017).

diyalektik materyalizm, doğada olduğu gibi toplumda da gelişimin basitten karmaşığa, alçaktan yükseğe doğru olmasından hareket eder. Karmaşık bir ilişki, ancak kendinden önceki basit ilişki geliştikten sonra oluşabilir (Zagolov vd., 1976: 50).

Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışı, insanlık tarihinin ve onun sosyo-ekonomik gelişiminin diyalektik bir süreçle ilerlediğini öne sürer. Buna göre, insanların kendi varlıklarını ürettikleri koşullar, toplumsal faaliyetlerin diğer alanlarını biçimlendirir. İnsanların kullandıkları üretim araçları ve toplumsal olarak üretimi örgütleme biçimlerine dayanan üretim ilişkileri toplumun gerçek temelini oluşturur. Bu temel üzerinde yükselen yasal, siyasal üstyapı ve ona uyan toplumsal bilinç biçimleri vardır. Toplumun üretim biçimi ve ekonomisi, toplumun yasal, siyasal ve sosyal kurumlarını oluşturan üstyapıyı genellikle belirler.

Marx için sermaye birikiminin analizi, aynı zamanda burjuva sınıfı ile ücretli emek arasındaki ilişkinin nasıl yeniden üretildiğinin de analizidir. Marx, sermaye birikimini, işçinin artı emeğinin ürünü olarak tanımlar. Kapitalist üretim sürecinde sermaye, artı değeri (işçinin emeğinin sömürülmesini) yaratır ve artı değer de yeniden sermayeye dönüşür. Kaldı ki, "artı-değerin durmadan tekrar sermayeye dönüştürülmesi, üretim sürecine giren sermayenin büyüklüğünün devamlı artması şeklinde gözükür. Bu, ayrıca, boyutları genişleyen üretimin, bunun beraberinde getirdiği emeğin üretkenliğini arttırma yöntemlerinin ve hızlandırılmış artı-değer üretiminin temeli olmaktadır" (Marx, 2011: 595). Buna göre, sermaye birikimi kapitalist üretim biçiminin koşulu iken; bu üretim biçimi de sermayenin hızlı bir birikimine neden olmaktadır.

Artı değer, kapitalist toplumun işleyiş ve genişleme mekanizmasını açıklamayı amaçlayan Marx'ın iktisat teorisinde önemli kavramlardan biridir. Kapitalist toplumlarda artı değer elde edilmesi yoluyla, ücretli işçiler burjuva sınıfı tarafından sömürülmektedir (Saad-Filho, 2006: 76). Dolayısıyla, kapitalist toplumlarda burjuva sınıfının gelirinin kökeni artı değerdir. Bir başka deyişle, ücretli işçinin burjuva sınıfı için harcadığı emek, karşılığı ödenmemiş ve ücretlendirilmemiş emektir.

Marx, kapitalist üretimin ekonomik kategorilerinin sistematik çözümlemesini yaptığı temel eseri *Kapital 1. Cilt*'te; "kapitalist üretim biçiminin egemen olduğu toplumların zenginliği, kendini «muazzam bir meta birikimi» olarak gösterir. Bunun birikimi tek bir metadır" (2011: 47) saptamasında bulunur. Bu nedendir ki, Marx kapitalizmi, metanın çözümlenmesiyle başlayarak anlamlandırmaya çalışmıştır.

Caps 10. Karl Marx

Bu anlamda, Caps 10'da aslında örtük olarak, işçinin emeği karşılığında ürettiği artı değerün üretim araçlarına sahip olan sermayedar kesim tarafından sömürüldüğüne vurgu yapılmaktadır. Kaldı ki, Marx'a göre, metanın değerini, eşdeyişle, değişim değerini belirleyen ölçü, metanın üretimi için harcanan emek miktarıdır. Kapitalist üretim sisteminde çalışma, işçinin kendi öz varlığının dışındadır; çalışırken fiziksel ve zihinsel gücünü serbestçe geliştiremediği için yalnızca beden gücü ile çalışır ve zihnini köreltir. İşçi için çalışma, gönüllü yapılan

bir iş değil, zorlamadır. Çalışma dışındaki gereksinimlerini karşılamak ise, geçimini sağlamak için bir araçtır (Marx, 2005: 78).

“Sen yine de öyle deme o senin işverenin sonuçta” söylemiyle oluşturulan caps, yan anlamsal düzeyde bir rıza üretiminin gerçekleştirilmesine tanık olunmaktadır. “Emeğin sömürüle bile, sen yine de öyle olumsuz davranma” söylemi inşa edilerek işçinin işverene karşı rıza göstermesi ve bağımlılık halinin sürdürülmesi öne çıkarılmaktadır. Aslında bu söylem, yan anlamsal düzeyde Türkiye’ye özgü bir mitsel kabulün metinlerarası bir dışavurumudur. Mizahi bir dille Caps 10’da, Marx’ın savunduğu artı değer teorisi ve tarihsel materyalist yaklaşım yapıbozumuna uğratılmaktadır. Ayrıca, Marx’ın hafif tebessümlü bir fotoğrafının kullanıldığı bu caps, remix estetiğiyle eklenen sözle birlikte düşünüldüğünde; varolan sistemin yeniden üretimine katkı sunan ve retorikliğini güçlendiren bir metin olarak değerlendirilebilir.

Kaldı ki, Marx’a (2005) göre, işçi ne kadar çok servet üretirse, üretiminin kapasitesi ne kadar artarsa kendisi de o kadar yoksullaşır. Emek, meta ürettiği ölçüde, kendini ve işçiyi de meta olarak üretir; dolayısıyla, emeğin ürünü, yabancı bir varlık olarak, üreticiden ayrı bir güç olarak karşısına çıkar. Emek ürünü, emeğin somutlaşması ve nesneleşmesidir. Emeğin somutlaşması, işçi için gerçekliğin yitirilmesi; emeğin nesneleşmesi, nesnenin yitirilmesi ve nesneye kölelik; sahiplenme ise, yabancılaşma ve yoksunlaşma olarak kendini gösterir. Bu yüzden, nesneye sahip olmak, yabancılaşma haline gelmiştir; işçi, ne kadar fazla ürün üretirse o kadar az ürüne sahip olur ve ürettiği ürünün yanı sıra, sermayenin egemenliği altına girer (Marx, 2005: 75). Sermayenin egemenliği altındaki sınıf ise, aynı zamanda, sermayeye sahip egemen sınıfın zihinsel gücünün de egemenliği altındadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, görsel imge ve yazı dilinin biraraya getirilmesiyle oluşturulan capsler post-modern kültürün özellikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Eğlenceyi merkeze çekerek oluşturulan capslerde, mizahtan beslenen yaratıcı dil pratikleri ve söz edimleri kullanılmaktadır. Kimi capsler, güncel olay, olgu ve sorunlara ilişkin olarak farklı ve eleştirel bir bakış açısı sunarken; bu çalışmanın konusunu oluşturan “dünya tarihine yön veren kişiler” üzerine yapılan capslerde ise doğrudan bir magazinleştirilmenin ve sulandırmanın gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fuchs’a (2016) göre, katılımcı demokrasinin geniş fikri ve internete olan etkileri göz ardı edilerek katılım kavramı sadece kültürel boyuta indirgenemez. Kullanıcıları metalaştırarak ve sömürerek sermaye biriktiren şirketler tarafından egemen olunan bir internet, katılımcı demokrasi kuramında asla katılımcı olamaz ve onun kültürel ifadeleri katılımın ifadeleri olamaz. Jenkins, özellikle katılımcılığının bir yönü olarak mülkiyeti gözden geçirir ve sınıf ile kapitalizm yönlerine dikkatini vermez (Fuchs, 2016: 95). Fuchs’ın bu eleştirisinden hareketle, özellikle bu çalışmanın konusunu oluşturan eğlence merkezli capslerin katılımcı demokrasiyi güçlendirmede ve katılımcı kültürün yaygınlaşmasında ne tür bir katkı sağladığı tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de dalga geçmek, mizahi bir dille alaya ya da tiye almak için caps üretimlerinin kullanılması yaygınlık kazanmaktadır. Türkiye’deki bu yöndeki sözde yaratıcı capsler, eleştirel bakış açılarını iğneleyici ve alaycı bir dille sanal kamusal alanda takipçileri aracılığıyla dolaşıma sokmaktadır. Karataş ve Binark’a (2016) göre, Türkiye’deki yeni medya trollerinin caps üretimleri, eğlence trollerinin katılımcı kültüre yaratıcı üretimleriyle katkı sağlamaktadır. “Belli bir konu, olgu hakkında caps üretimi, aslında bireyin kültürel, siyasal yurttaşlık pratiğini de kamusal alanda güçlendirmektedir, yurttaşın konuya ilişkin kanısını paylaşımına ve etkileşime açmaktadır” (Karataş ve Binark, 2016: 439). Ancak, araştırmacıların bu saptamasının, bu çalışmanın konusunu oluşturan capsler için geçerli olup olmadığı düşünülmüş ve tartışmaya açılmıştır.

Bu anlamda, çalışmada dünya bilim tarihine yön veren mucitler, pozitif bilimciler ve felsefecileri konu edinen capslerle ilişkin şu bulgulara ulaşılmıştır: *Birincisi*, dünya tarihine yön veren bu kişilerin katkıları sulandırılarak magazinleştirilmiş; bir başka deyişle, yapıbozumuna uğratılmıştır. Bunun için de post-modern söylemin temel özelliklerinden yararlanılmıştır. *İkincisi*, capslerdeki metinsel göstergelerin yorumlanması, yan anlamsal düzeyde gerçekleştirilmiştir. *Üçüncüsü*, remix estetiğinin kullanılmasıyla Türkiye'deki yerleşik halk kültürünün sözleriyle bilim insanlarının icatları ve teorileri arasında metinlerarası bir köprü oluşturulmuştur. *Son olarak*, capslerdeki anlam inşası ise, eğlenceyi önceleyen mizahi bir dil, kelime oyunları ve post-modern biçemle yaratılmıştır.

Öte yandan, Fuchs'a (2016: 95) göre, geleneksel ve yeni medya alanında yapılan çalışmalar; katılımcılığın kaba ve indirgemeci fikrini unutmali ve katılımcı demokrasi kültürüyle sıkı bağlar kurarak katılımcılığın siyasi fikrini yeniden keşfetmeye odaklanmalıdır. Kaldı ki, eleştirel ekonomi politiği ihmal etmeyen bir kültürel çalışmaların katılımcı demokrasi ve kültürü çerçevesinde daha açıklayıcı olduğu ileri sürülebilir.

Son söz olarak, bu çalışmada çözümlenen eğlendirici capsler aracılığıyla katılımcı demokrasi ve kültürün karşıt-hegemonya çerçevesinde bir direniş sağlayacağı tartışmalıdır. Kültürel ve eğlendirici caps üretimleri; toplumsalın içinde yer alan insanları nasıl etkilemektedir ve ne tür bir katılıma ve direnişe yol açmaktadır sorularının yanıtı ise yapılacak yeni araştırmalarla anlam kazanacaktır. Bunu test etmek için ise, alımlama çalışmalarının yapılması ve buradan elde edilecek verilerle bir sonuca ulaşılması yerinde olacaktır.

Kaynakça

- Akan, V. (1994). "Üniversite Gençliğinin Genel Uyum ve İşgücü". *Dünyada ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları: 873-879.
- Akbaba, F. (2014). "Yakınsama Kültürü ve Transmedya Hikâye Anlatımı Uygulamaları Üzerine Bir Çözümleme Örneği: Propp'un İşlevler Kuramı ve Taht Oyunları (Game of Thrones) Dizisi". *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arık, B. (1998). *1980'den Sonra Yaşanan Toplumsal Değişim ve Karikatürün İşlevi: Değişen Toplum Değişen Karikatür*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Arıkan, G., Şahin, B., Zorlu, A. ve Poyraz, T. (2003). "Üniversite Gençliğinin Güncel Sorunlara Bakışı". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 1-32.
- Binark, M. (2012). "Yeni Medya ve Yaratıcı Endüstri". *İçinde Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği*. (Edt. E. Dağtaş). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 165-192.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2007). "Communication Power and Counter-Power in the Network Society". *International Journal of Communication*: 238-266.
- Dağtaş, E. (2000). "Beyaz Otel Romanının Post-Modern Edebiyat Çerçevesinde Çözümlemesi". *İletişim Dergisi*, Sayı: 8/Kış: 95-115.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuchs, C. (2016). *Sosyal Medya. Eleştirel Bir Giriş*. (Çev. İ. Kalaycı-D. Saraçoğlu). Ankara: NotaBene Yayınları.
- Güler, C. (2011). "Web 2.0: Blog, Wiki". *İçinde Yeni İletişim Teknolojileri*. (Edt. M. E. Mutlu). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları: 50-72.
- Güneri, C. (2008). "Sanat Alanı Olarak Mizah: Sanat, Mizah, Karikatür İlişkisi ve Türkiye'den Üç Örnek." *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hall, S. (1980). "Encoding/Decoding". In *Culture, Media and Language: Working Papers in Cultural Studies 1972-79*. (Edt. S. Hall, D. Hobson, A. Lowe and P. Willis). London: Hutchinson: 128-138.

- Hassan, I. (1992). "Bugün postmodern". (Çev. G. Ergöz). *Varlık Dergisi*, Sayı: 1023/Aralık: 6-9.
- Horkheimer, M. ve T. W. Adorno (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar II*. (Çev. O. Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Jameson, F. (1990). "Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı". İçinde (Der. N. Zekâ). *Postmodernizm*. (Çev. G. Naliş-D. Sabuncuoğlu-D. Erksan). İstanbul: Kıyı Yayınları: 59-116.
- Jenkins, H. (2008). *Convergence Culture*. New York: New York University Press.
- Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K. and Robison, A. J. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture*. Chicago, IL: MacArthur Foundation.
- Karataş, Ş. ve Binark, M. (2016). "Yeni Medyada Yaratıcı Kültür: Troller ve Ürünleri 'Capsler'". *TRT Akademi Dergisi*, Cilt: 01, Sayı: 02/ Temmuz: 426-448.
- Kellner, D. (1993). "Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm: Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar". İçinde *Modernite Versus Postmodernite*. (Der. ve Çev. M. Küçük). Ankara: Vadi Yayınları: 227-258.
- Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar*. (Çev. A. Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Lull, J. (2000). *Popüler Müzik ve İletişim*. (Çev. T. İblağ). İstanbul: Çivi Yazıları/Litera.
- Magnússon, S. G. (2003). "The Singularization of History: Social History and Microhistory within the Postmodern State of Knowledge". *Journal of Social History*, 36 (3): 701-735.
- Marshall, T. H. (1965). *Class, Citizenship and Social Development*. Garden City: Anchor Books Edition.
- Marx, K. (2005). *1844 El Yazmaları*. (Çev. M. Belge). 3. Baskı. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K. (2011). *Kapital 1. Cilt*. (Çev. A. Bilgi). Ankara: Sol Yayınları.
- Özer, A. (1994). *İletişimin Çizgi Dili Karikatür*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özgökman, F. (2012). "Evrim Teorisi Tanrı İnancını Dışlar mı?". <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/comuifd/article/view/5000127820/5000117357>, (Erişim tarihi: 24.04.2017).
- Özoacak, G. (2011). "Türkiye'de Siyasi İktidarın Mizahla İmtihani: İfade Özgürlüğü ve Karikatür". *TBB Dergisi*, (94): 258-295.
- Rosenau, P. M. (1998). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*. (Çev. T. Birkan). Ankara: Ark Yayınları.
- Saad-Filho, A. (2006). *Marx'ın Değeri. Çağdaş Kapitalizm İçin Ekonomi Politik*. (Çev. E. Günçiner). İstanbul: Yordam Kitap.
- Sarup, M. (1997). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. Çev. A. B. Güçlü. Ankara: Ark Yayınları.
- Smith, P. (2005). *Kültürel Kuram*. (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). İstanbul: Babil Yayınları.
- Sutherland, M. and Sylvester, A. K. (2000). *Advertising and the Mind of the Consumer*. Australia: Griffin Press.
- Swingewood, A. (1996). *Kitle Kültürü Efsanesi*. (Çev. A. Kansu). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Turan, G. (1992). "Postmodernizm, sınırlarımızdan sızdı mı? *Varlık Dergisi*, Sayı: 1022/Kasım: 18-19.
- Yakar, F. (2013). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk ve Dünya Edebiyatında Mizah: Mizahın Gücü*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Zagolov, N. A. vd. (1976). *Ekonomi Politikin Temelleri*. (Çev. B. Dicleli). İstanbul: May Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://www.siralio.com/eglence/komik-eglence/unlu-dusunurlerden-komik-sozler/>, (Erişim tarihi: 09.05.2016).
- <http://mizah.nedir.com/>, (Erişim tarihi: 10.05.2016).
- <http://serinletici.com/2015/09/04/karikaturlerle-aylan-kurdi/>, (Erişim tarihi: 11.05.2016).
- <http://www.bilgiustam.com/mizah-dergilerinin-toplum-uzerindeki-etkisi/>, (Erişim tarihi: 11.05.2016).
- <https://www.biliminsesi.com/edison-kimdir-buluslari-nelerdir-edisonun-ampulu-bulusu/>, (Erişim tarihi: 11.05.2016).
- <https://www.uludagsozluk.com/k/elektrik-kesilince-yap%C4%B1lan-ilk-%C5%9Fey/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).
- <http://www.eokul-meb.com/alexander-graham-bell-hayati-2-57489/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).
- <https://eksisozluk.com/aleykum-selam-onun-da-selami-var--2742454>, (Erişim tarihi: 12.05.2016)

<https://www.uludagsozluk.com/k/onun-da-sana-selam%C4%B1-var/>, (Erişim tarihi: 12.05.2016).

<https://www.msxlabs.org/forum/cevaplanmis/464471-albert-einstein-atomu-nasil-parcaladi.html>,(Erişim tarihi: 20.04.2017).

<http://www.kimnezamanicatetti.com/atom-bombasi/>, (Erişim tarihi: 20.04.2017).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Nietzsche, (Erişim tarihi: 24.04.2017).